

CONTACT

75

Historische Vereniging

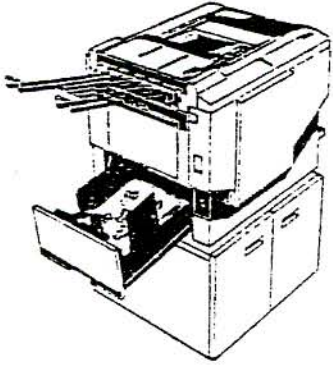
Barendrecht

BLAD

juni 98

M

**VOOR AL UW KOPIEER- EN BINDWERK
STICHTING ALLE - R - HANDE**

Dr. Kuiperstraat 4, 2991 GB Barendrecht
Tel. 0180 - 61 15 54

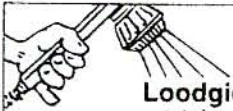

- Vervaardigen van ramen, deuren en kozijnen.
- Verzorgen van enkel- en dubbelglas.
- Inbraak preventie.
- Isolatie.

A. GROENEVELD
ONDERHOUDS - TIMMERBEDRIJF

Werkplaats:
Achterzeedijk 57
2992 SB Barendrecht
Tel. 0180 619685

Voordijk 359
2993 BB Barendrecht
Tel./Fax 0180 611183

**Loodgieter en Installatiebedrijf
Ton Blinde**

Leveren en plaatsen van badkamers en keukens
• sanitair • douche- en badschermen
• reparatie • onderhoud • watervoorzieningen

Devel 10 - 2991 RB Barendrecht - Tel. 01806-15096

**VIJFVINKEL
SCHOENEN
SPORTSHOP
SCHOENREPARATIE**

MIDDENBAAN 98 2991 CT BARENDRECHT TEL. 0180-613221

Second Hand project
Kinder/Dameskleding
't Trefpunt (1e etage)
Dr. Kuiperstraat 4
Barendrecht

Tel.: 0180 - 61 15 54

Open ma t/m vr. 09.00 - 13.00 uur

Stichting Alle-r-hande

Werkprojecten

LOONBEDRIJF

W.M. GROENENBOOM

*Gespecialiseerd in
onderhoud van sloten e.d.*

Voordijk 267 - 2992 AL

BARENDRECHT 0180 612617

Het Contactblad wordt mede gesteund door:

GEBR. KRAAIJEVELD BV Koedood 4a 2993 AL Barendrecht

VELO BEHEER BV Postbus 27 2990 AA Barendrecht

**De warmste bakker
van Barendrecht**

MOOYAART

Doormanplein 4 0180-612619

Al meer dan
100 jaar
bij de Watertoren

redactioneel

75

Wij hebben opnieuw een mijlpaal bereikt: de uitgave van het vijfenzeventigste nummer van het Contactblad. Ook deze editie kent een behoorlijke omvang, een teken dat de vlag er momenteel nog niet zo slecht bij hangt als het erom gaat ons verenigingsblad gevuld te krijgen, al blijven aller inspanningen geboden.

In deze jubileumjaargang — wij zitten in de twintigste — zullen wij voortgaan met het aanbrengen van veranderingen in de uitvoering van het Contactblad. Inwendig, qua opmaak, zijn de belangrijkste al doorgevoerd. Wat er in de loop van de huidige jaargang daarin nog verandert zal van ondergeschikte aard zijn. Wat de buitenkant betreft, de omslag, daar moet nog uitgebreid over worden nagedacht. Maar dat wij ook hiermee na twintig jaar aan iets anders toe zijn zal wel nauwelijks iemand betwisten.

Blijft overeind dat wij met heel wat optimisme de toekomst tegemoet mogen treden.

Contactblad

kwartaaluitgave van de Historische Vereniging Barendrecht

twintigste jaargang

verschijnt in maart, juni, september en december

Redactie

W. van Helden
tel. 0180 611970

B. Schooljan
tel. 0180 619658

Redactieadres

Korianderhof 3
2991 HD Barendrecht

De kopij voor het maart-, juni-, september- en decembernummer dient uiterlijk op respectievelijk 15 februari, 15 mei, 15 augustus en 15 november op het redactieadres te worden ingeleverd.

Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding na overleg met de redactie.

Op de omslag: Dorsmachine aan de Noldijk, 1915. Op de graanschelf, rechts J. Schop. Op de dorsmachine, links Jac. Nootenboom. Op de grond 1. L. Goudswaard, 2. Adr. Dorsman, 3. N.N., 4. Boer G. Timmers, 5. N.N., 6. P. v.d. Poel, 7. M. Visser, 8. Leuvekamp. Deze dorsmachine was van A. den Otter, landbouwer en loondorser aan de Middeldijk. Zie p. 2.

Foto: Historische Vereniging Barendrecht nr G 951.

Inhoud

nummer 75

Redactioneel	1
<i>Anoniem</i>	
'Het lied van den Noldijk'	2
<i>P. Groenenboom</i>	
De sluier opgelicht	
– <i>Het Huis Carnisse aan de Voordijk 361</i>	3
<i>W.A. den Otter</i>	
'Neêrlandt, let op uw saeck'	
– Herinneringen aan de oorlogsjaren 1940–1945	12
<i>Marijke de Bruijn</i>	
Het leven van chirurgijn Evert van der Ligt en zijn familie	16
<i>Berend Schooljan</i>	
"Maar verwondert u, dat ik het nogh soo ver gesleept heb."	
– Uit het leven van Pieter van der Pols, landbouwer te Katendrecht	23
Verenigingsnieuws	
– Verslagen en mededelingen	29

ISSN 0169 – 5460

'HET LIED VAN DEN NOLDIJK'

Anoniem

Dit jaar is het precies zestig jaar geleden dat de Noldijk van een verhard wegdek werd voorzien. In die dagen een gebeurtenis van zo'n belang dat iemand – tot op heden weten wij de naam niet – de gelegenheid aangreep er een lied op te componeren. Het is in druk uitgegeven bij de 'Electrische drukkerij Cornelis Broekzitter' te Ridderkerk. Het heeft er alle schijn van dat de tekst inder tijd gezongen werd – vandaar ook de titel – bij het opnieuw in gebruik nemen van de verharde Noldijk. Op welke melodie dit gebeurde is niet bekend. Maar evenzo goed als een enkeling zich nog het bestaan van het lied herinnert heeft misschien ook iemand nog weet van de bijbehorende melodie. De tekst kwam in het bezit van de redactie via Ton van de Garde. Let u op het rijmschema, bij een eerste aanblik getuigend van een consequent volgehouden onoverzichtelijkheid. Maar beziet u een en ander nauwkeuriger dan val er waarachtig wel enige lijn in te bespeuren. Van het eerste en laatste couplet zijn de schema's in ieder geval gelijk:

1. a b c b d e d e,
2. a b c b d b e b,
3. a b c b d e f e,
4. a b c b d e d e.

<p>1.
Komt Noldijkbewoners, zingt allen thans mee
Het feestlied voor onze straat.
Het werd lang besproken, 't heeft jaren geduurd,
Zooals dat wel vaker gaat.
Maar nu is 't dan toch voor elkaar,
Verdwenen zijn stof en slijk;
We wandelen nu met een trots gebaar }
Over een schoonen dijk. } bis.</p>	<p>3.
Als regen en wind je vertellen kwam,
Dat herfsttijd in aantocht was,
Dan was er de Noldijk in zeer korten tijd
Van end tot end modder en plas.
De huizen werden tot de goot
Besmeurd met het vuile nat,
En had je het lef, om wandelen te gaan, }
Van kop tot teen werd je bespat. } bis.</p>
<p>2.
Voorheen was 't een jaarlijks terugkeerend feit,
Dat zomers, bij prachtig weer,
Een ieder geboden was, houd de boel¹ dicht,
Kom zelf op de weg¹ ook niet meer.
Want kwam er een auto langs gesnord,
Dan zag je geen auto meer,
Slechts wolken stof en die daalden dan }
Op alles en iedereen neer. } bis.</p>	<p>4.
Als 's avonds in 't donker je lamp er op scheen,
Dan was het een waschbord gelijk.
Een bult en een put, een put en een bult,
Die vormden het wegdek der dijk²,
Maar nu is 't dan toch voor elkaar,
Verdwenen zijn stof en slijk,
We wandelen nu met een trotsch gebaar }
Over den schoonen dijk. } bis.</p>

NOTEN

- 1 De dichter hield zich niet consequent aan de grammaticale regels: er had moeten staan *den* boel en *den* weg, want deze woorden zijn mannelijk.
- 2 Hier is, omwille van de versmaat, *dijk* vrouwelijk gemaakt. Het had *van den* dijk moeten zijn. Aangezien dat met de maat niet uitkwam, werd het *der*. *Des dijks* was beter geweest, maar dat rijmt niet goed met *slijk*.

DE SLUIER OPGELICHT

HET HUIS CARNISSE AAN DE VOORDIJK 361

P. Groenenboom

In de vorige twee artikelen over boerderijen in de Contactbladen 72 en 73 heb ik al gerelateerd aan "Het Huis Carnisse". Eigenlijk was dit niet helemaal terecht: dit huis bestaat pas sinds 1862. Daarvoor stond er naast dit huis een boerderij die is afgebrand. Op 10 maart 1849 is er een akte opgemaakt waarin verwezen wordt naar de overblijfselen van een afgebrande bouwmanswoning. Voor 1849 ging het dus over die boerderij. Deze is ook in eigendom geweest van de families Barendregt en Schelling. Ik vermeld in dit laatste artikel over de drie boerderijen de eigenaars/pachters van "Het Huis Carnisse" en van de boerderij ernaast.

In een akte opgemaakt 26 april 1738 staat dat Cornelis Barendregt, dijkgraaf en schepen van Carnisse, een huis, schuur, berg, keten en boomgaard verkoopt aan Johannes Ariens Schelling, 'tesamen groot 7 merge en 590 roe. Staande en gelegen vast aan den ander in het Buitenland van Carnisse. Belend ten oosten Arij Jans Leeuwenburg, ten westen Willem Ophemert en ten zuiden en noorden de Middeldijk en Voordijk. Waarde f 4800.'

Als de dijkgraaf al op zijn boerderij gewoond heeft dan was dat nu niet meer zo. Bij zijn derde huwelijk in 1732 woonde hij op de scheiding van Heerjansdam en Barendrecht.

Een dag na het overlijden van zijn oudste broer Pleun Schelling overleed Johannes, op 16 januari 1790. De inventaris van zijn nalatenschap werd opgesteld door Johannes Esseboom. Esseboom was gehuwd met diens kleindochter Lijntje Leeuwenburg. Lijntje was een kind van hun dochter Maijke die met Bastiaan Jacobs Leeuwenburg was getrouwd. Toen Johannes Schelling overleed woonde hij bij hen in te Strijen.

De boerderij was verhuurd aan Jan Pieters Leeuwenburg. Mogelijk had Johannes in zijn testament op 13 mei 1785 de boerderij op naam van zijn broer Pleun laten zetten, want bij de taxatie van zijn inboedel op 8 december 1790 stond dit bezit op diens naam.

De familie Schelling had goed geboerd. De ruim zeven morgen land uit het jaar 1738 was nu vermeerderd tot zesentwintig morgen zaaien weiland, alles aaneengelegen in het Buitenland van Carnisse. Een mooi aaneengesloten blok land. Daarnaast was er nog twee maal vijf morgen in eigendom, ook achter de boerderij gelegen. Dat land was verhuurd aan Leendert Groenenboom en Leendert Bos.

Tot op de dag van vandaag doen de wildste verhalen de ronde over *Het Huis Carnisse*. Zo werd er wel eens verteld dat het vroeger een boerderij geweest zou zijn met wel honderd hectare land. Uit bovengenoemde akte blijkt dat niet. Het zou kunnen dat er naast dit land nog huurland bij is geweest en het geheel maakte dan natuurlijk een grootse indruk.

Het is waar, het is imponerend als er onge-

veer zesendertig hectare land in één blok achter je boerderij ligt. Behalve een strook land langs de Carnisseweg behoorde al het land van de Voordijk tot de Middeldijk tot aan de sloot naast de woning van de familie Van Helden, Voordijk 375, bij de boerderij. Menige Voordijkbewoner zal in ieder geval hier zijn boterham hebben verdiend.

Later werd de boerderij verhuurd aan Leendert Bos. Waarschijnlijk is in 1790 Jacob Zoeteman de eigenaar geworden. Negen jaren later is dit bezit weer in andere handen overgegaan.

Op 29 december 1799 gaf Pieter Zoeteman Jacobszn, wonende te Charlois, zijn broer Cornelis volmacht om deze boerderij te verkopen aan Willem Visser. Wel was er toen veel minder land bij; nog slechts tien morgen achter de bouwmanwoning en drie morgen in de polder het Binnenland. Zo ging dat meestal bij de verkoop van een boerderij: een gedeelte van het land hield men bij de boerderij en de rest werd *los* verkocht. Het land bracht dan altijd meer geld in de knip.

Willem Visser kwam van de boerderij *De Wevershoeve* aan de Noldijk. Hij kocht er in de loop der jaren weer nieuw land bij. Hij en zijn vrouw Bastiaantje Niemantsverdriet hebben daar tot 1829 geboerd, want zij overleden respectievelijk in de jaren 1829 en 1830.

Elf jaar later werden hun goederen pas onder de zeven kinderen verdeeld. Dertig hectare land en vijf huizen waren te verdelen. De op een na oudste zoon, Bastiaan, kreeg de boerderij en zes bunder land op zijn naam. De overige landerijen en huizen werden onder de andere broers en zusters verdeeld. Zo ontving broer Arie 2 ha 64 roeden en 90 ellen land en een woning aan de Voordijk.

Arie overleed ongehuwd op 12 november 1893. Zijn goederen werden onder zijn neven en nichten verdeeld. De zonen van zijn oudste broer Leendert — Jan en Cornelis Adrianus — verkregen zijn land. Het is dat land waar Rens van Helden en diens vader ook nog vele jaren op hebben getuind. Rens' moeder was een dochter van Jan Visser en zo was dit land weer in hun bezit gekomen.

Bastiaan Visser en zijn vrouw Maria de Raadt leefden daar samen tot 1847. Maria overleed in dat jaar op tweeëndertigjarige leeftijd, haar man met drie jonge kinderen achterlatend. Hun namen zijn Willem, Bastiana Pietermella

en Pietermella Bastiana.

In datzelfde jaar brandde tot overmaat van ramp ook de boerderij nog af. Op 10 maart 1849 verkocht Bas Visser de overblijfselen van de afgebrande boerderij en land aan Jan Barendregt Gerritszoon.

Over de afgebrande boerderij meer aan het eind van dit artikel.

Na het overlijden van Jan Barendregt in 1884 werden zijn bezittingen verdeeld onder zijn zoon en dochter. Dochter Elisabeth verkreeg onder andere *Het Huis Carnisse*. In de tussenliggende jaren (1849–1884) moet *Het Huis Carnisse* zijn gebouwd. Het jaartal 1862 dat op de daklijst staat is dus alleszins aannemelijk als stichtingsdatum. Over een boerderij op deze plaats werd in de akte (van verdeling) niets meer geschreven.

In 1904 legateerden Elisabeth en haar man Cornelis Barendregt — nicht en neef — *Het Huis Carnisse* en ruim zeventien hectare land aan Eliza van der Gijp Barendregt. Bij deze overdracht werd het schilderij in olieverf, voorstellende *Het Huis Carnisse*, nog genoemd.

Op 22 maart 1913 verkocht Eliza dit bezit aan Bastiaan Maartenszn Sparreboom. De omschrijving van de goederen luidde: een herenhuis genaamd *Het Huis Carnisse* annex koetshuis, benevens tuin en boomgaard met schuur en een perceel weiland; groot 1 ha 27 aren en 40 ca; koopprijs f 7600. Sparreboom betaalde contant f 2600 en leende de rest bij Barendregt tegen 4%.

Op 13 januari 1919 verkocht Bastiaan Sparreboom *Het Huis Carnisse* aan de slager Cornelis van Woerden te Rotterdam. De woning was op dat moment verhuurd aan G.H. van der Bergh te Barendrecht voor f288 per jaar. Hij mocht huurder blijven tot 1 mei 1922.

Van Woerden heeft er niet gewoond. Hij overleed in 1922 en toen woonde hij nog in de Speelmanstraat te Rotterdam. Zijn vrouw verkocht kort daarna *Het Huis Carnisse* aan Arie Bravenboer.

Arie bleef eigenaar tot 11 februari 1955. Op deze datum woonde hij aan de Carnisseweg 57. Zijn zoon Henk, wonende Gebroken Meeldijk 84, volgde hem op als eigenaar. Hij verhuurde zijn bezit aan Anthonie Dam en Jan Stolk. Het huis werd nu door twee gezinnen

bewoond. Omschrijving van het bezit: het woonhuis *Het Huis Carnisse* aan de Voordijk met bijbehorende garage, veestalling, schuren, erf en boomgaard, de huisnummers 361/363; groot 1 ha 9 a en 77 ca; waarde f10.000,—.

In 1969 verkocht Henk, die nog steeds aan de Gebroken Meeldijk woonde, *Het Huis Carnisse* aan zijn pachter Anthonie Dam. Landbouwer Dam woonde destijds op nummer 361.

In 1983 verkocht Anthonie Dam zijn bezittingen aan zijn zoon Pieter Dam. De omschrijving van de goederen luidde: een woonhuis met bedrijfsschuur, ondergrond, erf en tuin. Pieter en zijn broer Arie, die elders woont, zijn samen de agrariërs op dit bedrijf.

Zoals reeds vermeld nu nog enkele gegevens over de afgebrande boerderij.

Hierboven heb ik al geschreven dat er bij de nalatenschap van Jan Barendregt niets meer geschreven werd over de verdwenen boerderij. Er is op die plaats toch weer een nieuwe boerderij gebouwd, zeer waarschijnlijk op de fundering van de vorige. Barendregt moet de resten of misschien een door hem al weer nieuw gebouwde boerderij verkocht hebben. De desbetreffende transportakte heb ik niet kunnen vinden. Opmerkelijk is dat er in een stalraam, dat door de huidige bewoners op de zolder van het woonhuis werd gevonden, het jaartal 1847 is ingegoten. Dit kan een bewijs zijn dat in dat jaar de boerderij herbouwd is. In de akte van 1849 werd er echter nog gesproken over de resten.

Er is nog wel iets bewaard gebleven van hetgeen op de oude boerderij is gebruikt, namelijk een bijbeltje. Dat is in de familie gebleven en op de boerderij *Vrijenburg* terecht gekomen. Een handgeschreven inlegvel dat voorin het bijbeltje lag, druk ik hierbij af (p. 6).

Mevrouw Leeuwenburg-Dam vertelde mij dat ze nog wist dat er eerder op de tegenwoordige boerderij een familie Dekker gewoond had. Dat klopt helemaal met de gegevens die ik op het kadaster heb gevonden. In die eerste akte werd echter de boerderij niet genoemd, wel de vier arbeiderswoningen die steeds bij de boerderij hebben behoord. Deze woningen stonden links van de boerderij en werden *Het Fort* genoemd. Zij zijn jaren geleden al afgebroken en op die plaats staat nu de

woning Voordijk no 349.

Bij de verdeling van de goederen van bovengenoemde Dekker in 1875 kwamen de vier woningen aan zijn zoon Arie Dekker junior in eigendom. Dekker senior was boer op hoeve *Binnenland*. Over hem en zijn boerderij heb ik geschreven in Contactblad no 71. Waarschijnlijk heeft hij de boerderij van Jan Barendregt gekocht.

Het was 1918 toen Arie Dekker junior de vier arbeiderswoningen verkocht aan Abraham Marinus Lindhout. Lindhout was al landbouwer aan de Voordijk en had in 1913 daar een nieuwe boerderij laten bouwen. Dat is de plaats waar nu Bert Voogd woont, Voordijk 498. In 1918 verkocht hij dit bezit aan Pieter Viergever, landbouwer te Zonnemaire.

Toen Lindhout op 30 april 1920 al weer van de Voordijk vertrok verkocht hij een bouwmanwoning. Op dat moment wordt er in de akte niet meer over de arbeiderswoningen gesproken. De kadastrumnummers van die plaats worden echter wel aangegeven in de akte. Al heb ik niet alle akten kunnen vinden, dit is voor mij toch wel het bewijs dat het steeds om de boerderij en de arbeiderswoningen gaat.

De koper was Pieter Rocus Catharinuszn Dam.

Na hem werd het bedrijf in 1964 overgenomen door zijn zoon Pieter Marie Dam. Vanaf 1982 is diens zoon Jan Pieter Dam heer en meester op dit bedrijf.

Jan Pieter Dam heeft het bedrijf inmiddels verlaten en hij en zijn zoon Pieter Jan Dam zijn in Dinteloord op een nieuw bedrijf begonnen.

Bij mijn onderzoek naar de drie boerderijen, te weten *Vrijenburg*, de *Westerhoeve* en *Het Huis Carnisse*, bewaar ik prettige herinneringen aan de drie eigenaren-bewoners. Met de heren Henk Sparreboom, Jan Kees Stehouwer en Jan Dam heb ik verschillende gesprekken gevoerd en daarbij mijn licht opgestoken.

De laatste twee boerderijen liggen tegenover elkaar aan de Voordijk. Vroeger hadden ze

veel met elkaar te maken. Tot op heden bestaat er nog een hechte band tussen de twee 'Jannen' die er de laatste tijd hebben gewoond. Elkaar helpen en van tijd tot tijd een praatje maken. Dat is mooi. Zo zal God het leven hebben bedoeld.

Ik wens beide heren veel geluk op hun nieuwe bedrijven.

Bijlage

I

Als in 1841 de goederen van Willem Visser worden verdeeld, worden in de akte de

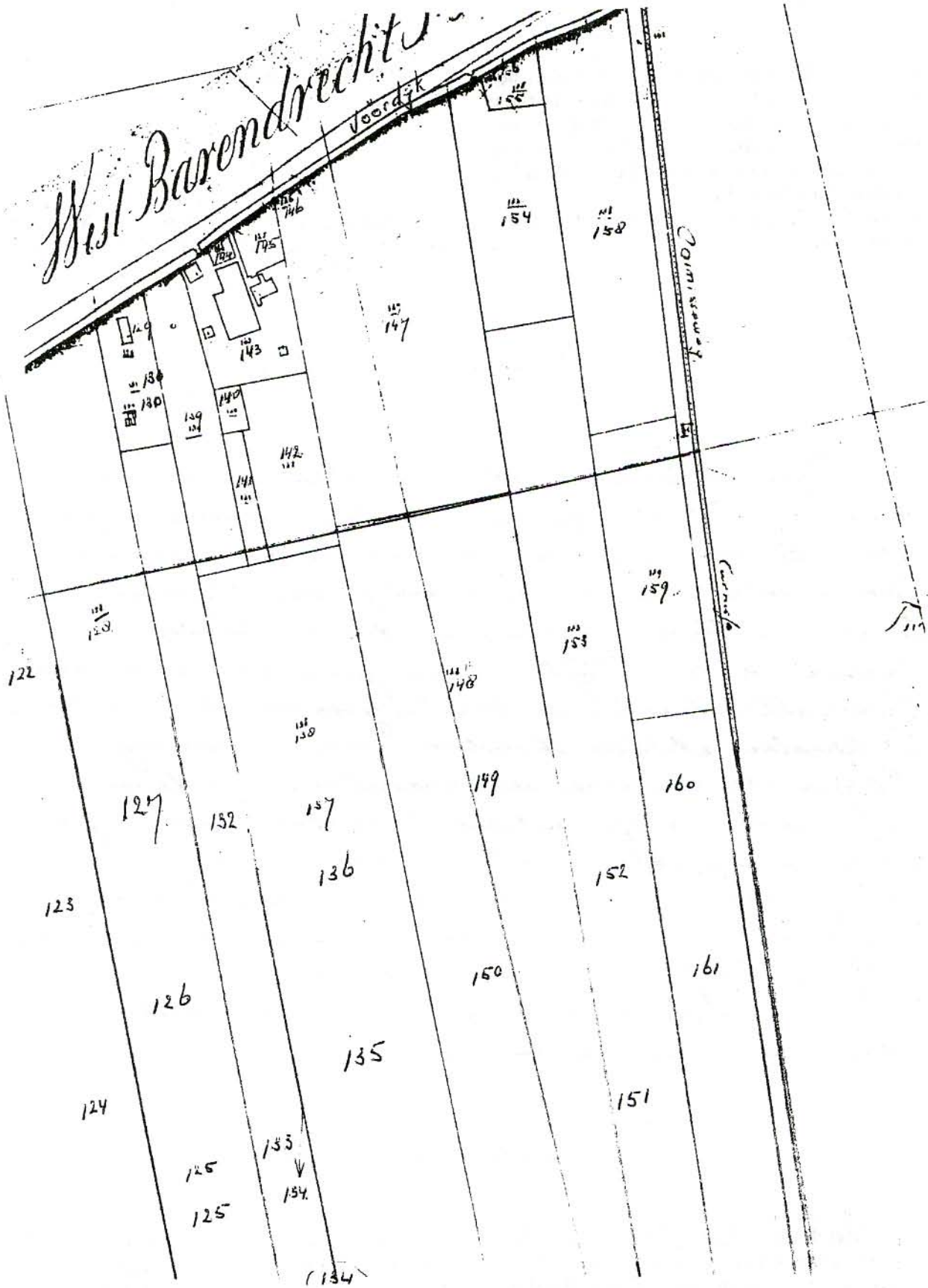
Barendrecht 1939

Dese Bijbel is uit de erflaterij van Maria de Boadt, geboren achtienhonderd vijftien, later echtgenote van Bastiaan Visser, overleden achtienhonderd zeven en veertig oud 32 jaren, Bastiaan Visser overleden achtienhonderd daarna is dese Bijbel overgegaan aan haar dochter Pietermella Bastiaan Visser, geboren te Barendrecht 13 oktober achtien honderd vier en veertig, later echtgenote van Ewaarten Sparreboom, overleden 17 December negentienhonderd zestien oud 72 jaren, Ewaarten Sparreboom geboren te Barendrecht achtien honder achtendertig, overleden 10 Augustus negentienhonderd en vier oud 66 jaren, daarna is dese Bijbel overgegaan aan haar dochter Maria Sparreboom geboren te Barendrecht achtien honderd zeven en zestig

Tekst van het inlegvel voorin het bijbeltje.

Met dit artikel kom ik tot een afronding van deze drie (vier) boerderijen. Voor mij het einde van een intensief en veelomvattend onderzoek.

percelen met de kadastrumnummers vermeld. Op het bijgevoegde kadasterkaartje (p.7) kunt u zien waar het land lag en waar de boerderij en schuren hebben gestaan. De nummers 125-128 zijn bouwland; dat is

Kadastrale situatie rondom *Het Huis Carnisse*.

een lang en recht stuk van de Voordijk tot de Middeldijk. De nummers 129 en 130 zijn schuren. 131 Is boomgaard. 132 En 133 is weiland. 134 Is de sloot langs de Middeldijk. 135 En 136 weer bouwland en 137 en 138 weiland. De boomgaard, nummer 139, ligt tussen de schuren en de boerderij in. De tuin is nummer 140 en het boshakhout nummer 141. Nummer 142 weiland en nummer 143 is huis, schuur en erf. 144 En 145 zijn weer tuin en 146 de sloot langs de Voordijk. De nummers 147–150 zijn wei- en bouwland. Verder liggen over de Carnisseweg nog de nummers 172–178. Dat zijn weiland en watering.

Op nummer 139 is in 1862 *Het Huis Carnisse* gebouwd. Vermoedelijk staat de tegenwoordige boerderij van Dam op de fundering van de boerderij die er eerder stond.

Naast het kadasternummer 144, voor de boerderij, staat op het kadasterkaartje een schuur ingetekend. Dat zal de plaats zijn waar meester Witter in 1934 zijn huis heeft laten bouwen. Later woonde daar meester Van der Pas. Bij graafwerkzaamheden in zijn tuin kwam hij een flinke fundering tegen. Dat zullen ongetwijfeld de funderingsresten zijn van deze schuur. Bij deze het antwoord, mijnheer Van der Pas, op uw in het verleden aan mij gestelde vraag hierover.

Het land dat Arie Visser in 1841 kreeg toebedeeld waren de nummers 127 en 128. De huizen daarop, waar nu de families Van Helden en Visser wonen, waren door hem gesticht. De schuur onder kadasternummer 130 heeft Arie nog als vlasserskeet gebruikt.

Op het kadasterkaartje (p. 9) ziet u duidelijk en overzichtelijk de vorm van de polder het Buitenland van Carnisse. In 1832, toen deze kaart werd getekend, waren er alleen de boerderij die ten tijde van Bas Visser is afgebrand, de boerderij *Noordhoeve* en de schuur bij Smitshoek van Willem Groenenboom. Verder was er in heel die polder nog niets gebouwd!!!

In het allereerste Contactblad, van november 1978, staat nog altijd een open vraag van de heer P. Ratsma. Onder het kopje 'Overstromingen van de Zuidpolder in 1775' de derde vraag het laatste gedeelte: wie is Joh. Schelling?

Na de publicatie van dit artikel is ook deze

vraag beantwoord.

II

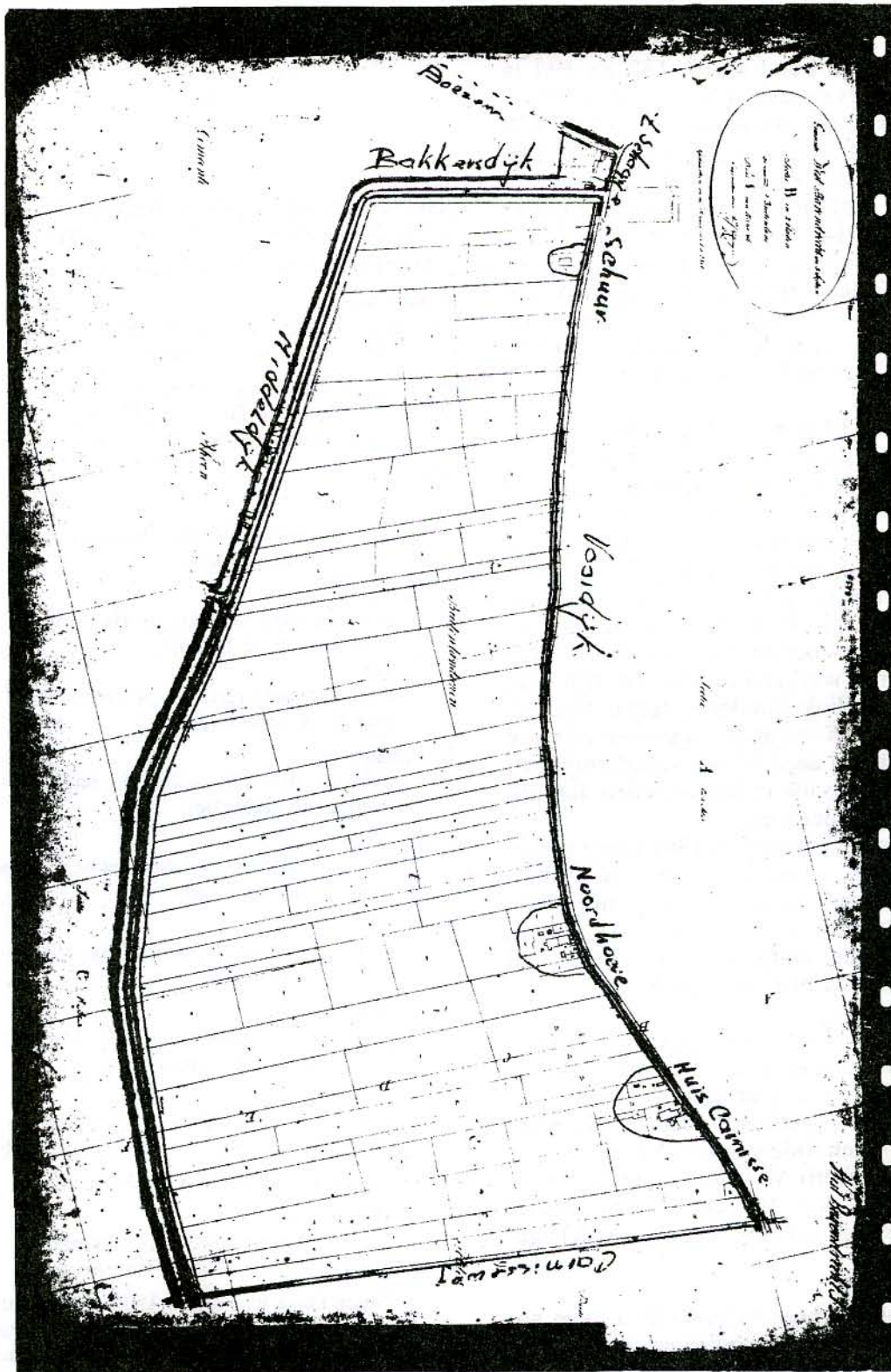
Rook Dam,
geb. 29 november 1850 te Heerjansdam,
overl. 29 december 1915 te Barendrecht;
gehuwd in 1875 te Mijnsheerenland met:

Anna Mast,
geb. 26 juni 1854 te Puttershoek,
overl. 30 maart 1906 te Barendrecht.

Rook Dam was landbouwer op de boerderij *Heuvelstein* aan de Dorpsstraat tegenover de Bethelkerk vanaf 1875.

Kinderen:

1. Aagje,
gehuwd met Dirk Boelhouwer, landbouwer te Hilligersberg.
 2. Anna,
gehuwd met Nic. Rocus Barendregt, landbouwer te Dalem.
 3. Maria,
gehuwd met Gerrit P. de Geus, landbouwer te 's-Gravendeel.
 4. Adriaantje,
gehuwd met Christoffel de Snoo, landbouwer te Geervliet.
 5. Jacoba,
gehuwd met Pieter Stehouwer, landbouwer te Groote Lindt.
 6. Wiekert,
gehuwd met Maria v.d. Kulk, landbouwster te Ridderkerk.
 7. Rocus,
gehuwd met Hadewina Noordermeer, landbouwster te Groningen.
 8. Pieter,
geb. 21 januari 1879 te Barendrecht,
overl. 10 januari 1964 te Barendrecht;
gehuwd in 1903 te Klaaswaal met:
Maria Boer,
geb. 3 augustus 1880 te Westmaas,
overl. 10 mei 1954 te Barendrecht.
- Pieter Dam was sinds 1919 landbouwer aan de Voordijk in het Buitenland van Carnisse op de in dit artikel genoemde boerderij.
- Kinderen van Pieter en Maria:
- a. Rook,
gehuwd met Pietertje Nelemans, land-

Kadasterkaartje schaal 1:2500 van de polder het Buitenland van Carnisse, gemeente West-Barendrecht sectie B nr 1 tot 162. Opgemeten door W.J. van Campen.

- bouwster te Rutten.
- b. Piertertje,
gehuwd met Cor Leeuwenburg, land-
bouwer aan de Middeldijk 113 te Ba-
rendrecht.
- c. Anna,
gehuwd met Jan van den Berg.
- d. Anthonie (Toon),
geb. 21.12.1910 te Barendrecht;
gehuwd in 1938 met:
Helena Rozendaal,
geb. 24 oktober 1914 te Strijen.
Vanaf 1955 was Anthonie Dam pach-
ter van *Het Huis Carnisse* en vanaf
1969 eigenaar.
Kinderen:
Arie Dam,
geb. 4 januari 1949 te Barendrecht;
gehuwd in 1974 met:
Marelijn Goudswaard,
geb. 28.9.1953 te Goudswaard.
Pieter Dam,
geb. 28 februari 1950 te
Barendrecht;
gehuwd in 1972 met:
Cockie van Gilst,
geb. 4 juni 1955 te Kijfhoek.
- e. Pieter Marie Dam,
geb. 10 februari 1919 te
Barendrecht;
gehuwd in 1942 met:
Trijntje Schouwenburg,
geb. 30 april 1921 te Strijen.
Hun zoon:
Jan Pieter Dam,
geb. 19 juli 1945 te Barendrecht;
gehuwd in 1969 met:
Maaïke de Man,
geb. 18.1.1946 te 's-Gravendeel.
Hun zoon:
Pieter Jan Dam,
geb. 5 augustus 1972 te Barendrecht.

III

Willem Visser,
gedoopt 20 september 1767 te Ridderkerk,
overl. 3 oktober 1829 te Barendrecht;

gehuwd op 1 april 1790 te Rijsoord met:

Maaïke Jansdr Klein,
geboren te Ridderkerk,
overl. 20 april 1801 te Barendrecht.

Kinderen:

Leendert,
gedoopt 25 december 1791.

Sijgje,
geb. 10 januari 1793 te Barendrecht.

Geertrui,
geb. 5 december 1795 te Barendrecht.

Heiltje,
geb. 25 mei 1798 te Barendrecht.

Maria,
geb. 23 september 1799 te Barendrecht.

Willem,
geb. 18 september 1800 (kraamkind).

tweede huwelijk met:

Bastiaantje Niemantsverdriet,
geb. 4 maart 1776 te Strijen,
overl. 7 mei 1830 te Barendrecht.

Uit dit tweede huwelijk werden geboren:

Leendert,
geb. 22 juli 1802 te Barendrecht.

Uit zijn huwelijk met Lena de Ruiter
werden Jan en Cornelis Adrianus gebo-
ren.

Jan huwde Trijntje Willemstein en uit
dat huwelijk werd Lena Appollonia
geboren.

Zij trouwde Theodorus Leendert
van Helden, de ouders van Rens
van Helden, Voordijk 375.

Cornelis Adrianus trouwde met Lena
Visser.

Hun zoon Johannes huwde Hen-
drika Marijgje de Ruiter en uit dat
huwelijk werd Kees Visser gebo-
ren, die ook nu nog woont op de
grond en in het huis die zijn voor-
geslacht erfde van Arie.

Adriaantje,
geb. 31.12.1803 te Barendrecht.

Lijntje,
geb. 19.12.1805 te Barendrecht.

Neeltje,
geb. 7 februari 1807 te Barendrecht.

Zij huwde Arie van der Jagt van de
boerderij *Zuidhoeve* aan de Carnisse-
weg.

Bastiaan,

geb. 17.9.1808 te Barendrecht.
Hij huwde Maria de Raadt.
Pieter,
geb. 4 november 1809.

Arie,
geb. 29 januari 1813 te Barendrecht
en aldaar ongehuwd overleden op 12
november 1893.

'NEËRLANDT, LET OP UW SAECK'
HERINNERINGEN AAN DE OORLOGSJAREN 1940-1945

W.A. den Otter

10 Mei 1940. Om vier uur 's morgens stonden we op de dijk. Duitse vliegtuigen scheerden over onze hoofden. Onwillekeurig bukten we, telkens als er weer een paar in duikvlucht over ons heen kwamen: richting het toenmalige vliegveld Waalhaven. Nooit had moeders verjaardag zo'n vreemd begin en verloop gehad.

Later op de dag, bij de Driesprong, zagen we de eerste Duitse soldaten. Eén vroeg drinken aan een vrouw die daar woonde. We zagen haar melk geven, maar ze moest eerst zelf een teugje nemen. Ik had een oranje-speldje opgedaan: "Ze moeten maar zien aan welke kant ik sta!" had ik gezegd. Gek was dat, zo'n reactie, denk ik wel eens.

De volgende dagen was op een moment heel onze buurt op sjouw, want de Duitsers zouden gaan schieten, op Rotterdam; en ook onze huizen zouden in het schootsveld liggen. Na enige uren kwam het geruststellende bericht dat we wel weer naar huis terug konden.

Een poos vóór de 10e mei ondergingen we weer eens een voorproef van wat er mogelijk aan volksmisleiding te wachten stond. Mussert, de leider van de NSB, de Nationaal Socialistische Beweging – volksvijandig, verraderlijk en Duitsgezind, hoewel de woorden die geuit werden van een schone schijn waren – Mussert zou naar Barendrecht komen om een rede te houden.

Op die bewuste middag stonden er groepjes mensen op de weg, om te zien wat er ging komen. Het gebeuren vond plaats op een stuk

weiland achter de *Lindehoeve*, een boerderij die gestaan heeft op de plek van de apotheek met die naam, die er nu is. De boerderij is later in vlammen opgegaan.

Mijn vriend en ik besloten eens een kijkje te nemen. Met ietwat kloppend hart liepen wij met anderen om de stee heen. Daar was op een stuk wei een bonte menigte mensen verzameld: NSB-ers in uniform, stram, gewichtig met een air. Wat al niet tot een militante eenheid kon behoren. Zo stonden wij temidden van een kwalijk gezelschap, met of zonder uniform. Rustig hielden we ons, wel om niet in het minst ons enthousiast te tonen.

Na een inleiding betrad de grote kleine leider het spreekgestoelte. Een ovatie viel hem ten deel. Er volgde een toespraak, brallend, vol met beladen volzinnen. De intentie loog er niet om: wij behoorden in ieder geval met lots- en bloedsverbondenheid tot het Groot-Germaanse Rijk, en alles en allen die niet deze wetenschap kon opbrengen moest dit maar duidelijk gemaakt worden.

Een driewerf 'Hou Zee' sloot de toespraak af, geschreeuwd uit honderden kelen van enthousiastelingen, met gestrekte rechter arm. Wij niet dus.

Toen zijn we maar gedrost. Wij jongens voelden ons als voor de leeuwen geworpen. Haastig liepen we de mooie oprijlaan van de *Lindehoeve* door naar de weg (de Dorps-

straat). Iemand op het dorp was zo fantasierijk te vertellen dat een horde communisten op de 1e Barendrechtseweg in aantocht was, om de bijeenkomst van de fascistten te verstoren....

In de bezettingstijd maakten we van alles mee. Zo kregen we eens een oproep voor 'paalwacht'. Er waren sabotagedaden gepleegd en als strafmaatregel moesten mannen en jongens wachtlopen langs palen met elektriciteitsdraden. Toen moest het op Smitshoek, aan de ene kant de weilanden in, aan de andere kant langs de *Pendrechtshoeve*, over een kade, tot aan de begraafplaats.

Eerst moesten we ons melden in café *Het Schaapje* - je kon er niet onderuit, want je naam bleek op een lijst voor te komen - stevig ingepakt, onder andere met een krant om het lijf, want het waren heldere maanlichte koude nachten. Serieus was men bepaald niet met het uitvoeren van de strafmaatregel. In schuurtjes op het land werd een onderkomen gevonden; de een had 'schnaps', de ander wat mondvoorraad. Velen hebben geen paal gezien!

Dit is een paar keer gebeurd. Een keer ben ik met de heer Van Ruller (van Trouw) gedrost: bij tante Bets en haar man op Smitshoek zijn we een poos binnen geweest, hebben wat pannenkoeken gegeten, en daarna zijn we naar het 'sporend' gefietst. Van afmelden is het niet gekomen.

Met genoeg denken we terug, aan toen we die zondag ter kerke gingen - toen was het nog zo dat de stammen in groten getale optrokken naar de kerkgebouwen; de straat werd over haar hele breedte in beslag genomen - dat door de hele dorpsstraat aan de elektriciteitsdraden anjers waren bevestigd: het was de verjaardag van prins Bernhard. Een paar tot en met van dadendrang vervulde mannen hadden dit tot groot vermaak en als stimulans voor elkaar gebracht.

Er werd bij de Bethelkerk ook een poos

aan 'fietsenwacht' gedaan. Meermalen waren fietsen van kerkgangers bij het uitgaan van de kerk verdwenen. Toen ik een keer wacht had moest ik toch eens wat horen: ik legde mijn oor te luisteren aan de gesloten buitendeur. De predikant hoorde ik met verheffing van stem zeggen: "Trouw! Trouw zijn!" Het was dominee Slomp ('Frits de Zwerver') die, uiteraard onaangekondigd, in de dienst vooringing. Wat had ik van die man graag de hele preek gehoord!

Eens werd ik uit de kerk geroepen. Wat zou er aan de hand zijn? Ja, 'ze', soldaten of landwachters, waren op zoek, zei men. Heel omzichtig richting huis gegaan: niets of niemand te zien, ook daarna niet. Een poosje later begrepen we, althans dachten we, dat iemand uit onze buurt iets met een clandestiene slacht te maken had en waarschijnlijk de aandacht wilde verleggen.

Met leeftijdgenoten kreeg mijn jongste broer de oproep om zich te melden voor de 'Arbeidsdienst'. Hij ging niet dus. Van onze predikant kreeg ik een adres in de Achterhoek, waarheen hij kon uitwijken.

Eerst gingen we met de trein. Mijn broer in een korte broek: zo leek hij te jong om voor de 'Arbeidsdienst' in aanmerking te komen, ik met een 'Ausweis', gekregen, en op advies aangenomen, want ik was werkzaam bij de voedselvoorziening in Rotterdam. Door de controle in de trein kwamen we goed heen.

Later, door een groot bos, donker en vreemd, op het karrenspoor. In de verte zagen we wat licht; en wagens, leek het. "Zijn dat woonwagens?" vroeg ik. - "Ja", klonk het wat benauwd van mijn broer. "Dan zitten we goed, want daar moesten we voorbij komen", kon ik tot mijn geruststelling vaststellen.

Op het opgegeven adres aangekomen, mensen uit bed moeten halen, die ons weer doorverwezen naar de pastorie van een ander dorp. Zo is mijn broer aan zijn onderduikadres gekomen. Nog bestaat de vriendschap met de mensen van die boerderij in de Achterhoek.

's Avonds, als het donker was, hadden we verlichting nodig. Die was ons een tijdlang door de bezetter ontnomen: geen levering van stroom, want er moest verduisterd worden. Alle ramen mochten geen licht naar buiten laten komen. Dit met het oog op de 'Tommies', de Engelse vliegtuigen, die geen doelen mochten kunnen onderscheiden.

Er stonden lantaarnpalen langs de weg met elektrische draden. Vlak bij ons huis stond zo'n paal. Meermalen waren we er voordien getuige van dat er iemand in de paal moest van het bedrijf, om van tijd tot tijd iets aan de lampjes te doen. 'Ai Licht' werd de man genoemd, die dan behendig, met klimijzers aan de schoen, naar boven klom.

Dit voorbeeld was onze buur indachtig. Ook hij zag kans naar boven te klimmen, lampjes om te draaien... en kijk, we hadden licht, de buurman en wij, die op dezelfde paal zaten. Hij regelde min of meer om 's avonds licht te hebben. Anders zaten we met lichtjes: 'drijvertjes', katoenen draadje met een vlammetje. Ook werd er wel een fiets in de kamer gezet, met dynamo en koplamp, en dan trappen maar om aan het nodige licht te komen. Je werd er wel moe van, en dan werd er afge-
lost. Het kon wel gezellig zijn bij deze schaar-

se verlichting bij elkaar te gaan 'kortavonden'. Het was wat moeilijker er bij te lezen. Maar nu hadden we van tijd tot tijd normaal lamplicht.

Op een avond — een vriendinnetje van mijn zus was bij ons — ging plotsklaps het licht aan! Voor ons geen verrassing, voor haar wel. Een geveinsd en een gemeend 'Oooh' weerklonk in de huiskamer. "Jongens, gauw het knopje omdraaien", hoor ik een broer nog zeggen. We hielden het verduisterd tot het meisje naar huis ging: vóór spertijd moest ze natuurlijk thuis zijn.

Ik wed dat ze thuis, nog ontsteld, als eerste zei: "Ze hadden ineens licht!"

Je werd er wel eens bij betrokken. Zo de vraag om wat verzetskranten rond te brengen. Regelmatig dezelfde route. Je ontving dikwijls geld dat je dan weer afdroeg. Zonder namenlijstje, zonder notities: *Trouw*, *Vrij Ne-*

derland enzovoort.

Soms was je niet al te voorzichtig. Op een keer, dat ik achter op de werf van een van mijn adresjes kwam, trof ik een groepje Duitse soldaten aan. Teruglopen zou argwaan opwekken. Dus liep ik tussen hen door met mijn verborgen krantjes. Naar de achterdeur, de loods in, en omzichtig overgegeven aan de bewoner die ze snel verstopte. Toen weer terug, tussen de soldaten door.

De mensen van de LO (Landelijke hulp aan onderduikers) zagen kans aan de nodige bonkaarten te komen, bijvoorbeeld door middel van overvallen op distributiekantoren. Levensmiddelen etcetera kon je in de bezettingstijd alleen op 'bonnen' krijgen. En onderduikers moesten toch ook aan hun rantsoenen komen.

Nu gebeurde het dat ik 'opdracht' kreeg bonkaarten naar iemand te brengen. Die zorgde er dan weer voor, dat de desbetreffende adressen ze in handen kregen. De man was erg onrustig herinner ik me. Nu waren er nachten daarvoor mannen van hun bed gelicht en meegevoerd. Naar het Haagsche Veer, wist men te vertellen. "Ik ga ze direct wegbrengen", zei hij. "Ze moeten ze niet hier in huis kunnen vinden. Wat doe je vannacht, blijf je thuis?" Ik hoor het hem nog zeggen en vragen.

Was ik nu maar niet zo onnozel geweest te antwoorden: "Ik geloof dat ik wel thuis blijf". Mijn aandeel was vrijwel nihil en daarom zag ik er de noodzaak niet zo van in weg te gaan. Laat nu diezelfde nacht deze man wél opgehaald worden. Om niet meer terug te komen. Ook zijn naam, met die van anderen, komt voor op het verzetsmonument in het dorp...

De nacht daarop, ja, toen wilde je wel. En een tijdje daarna bleef ik weg. Om niet te vergeten.

Niet iedereen had zijn radiotoestel ingeleverd. Zodoende konden wij telkens bij burenen naar de 'Engelse zender' en naar 'Radio Oranje' luisteren. Als er aan de deur, die natuurlijk op slot was, gerammeld werd, of er 'vollekl!' geroepen werd, was dat wel een schrik: het konden soldaten van de SD (Sicherheidsdienst) of landwachters (Siem, Arie)

zijn. Snel werd de radio afgezet, het luik dicht gedaan, het vloerkleed goed gelegd. Vervolgens kreeg ieder een zootje kaarten in de hand gestopt, zodat iemand, die toch binnen zou komen, alleen maar zou kunnen denken dat we aan het kaarten waren (een spel dat ik nog steeds niet beheers.)

Mijn werk was in Rotterdam. Op een fiets met 'Pitto'-banden reed ik erheen, al rammelend; je verloor wel eens een stukje fiets. 'Pitto' was het merk van een vervangingsmiddel voor koffie. Omdat het lelijk smaakte, deze Pitto, niet echt was, werden een heleboel alternatieve zaken met 'Pitto' aangeduid, tot aan de 'foute' burgemeester, die we ons aangemeten kregen, toe.

Gekomen in het Veen, ter hoogte van de 'Twee bruggen', kwam ik een oudere Barendrechter tegen. Hij kwam van zijn werk – nachtdienst – en riep me toe: "Ga maar terug. Ze staan mannen en jongens aan te houden en op te pikken". Het was op die bewuste novemberdag dat er zovelen, vooral jongeren, opgepakt werden om doorgestuurd te worden naar Duitsland; om mee te helpen in de oorlogsindustrie. Aan hem blijf ik dankbaar denken.

Niet te geloven dat zelfs een paar plaatsgenoten de huizen in 'Zuid' binnengingen om mannen en jongens op te halen.

Toen de bevrijding gekomen was kregen we de onmogelijkste toestanden. Onderduikers kwamen te voorschijn. Op de fiets ging 'Pleun' richting dorp om als loco-burge-meester het gezag in Barendrecht over en op zich te nemen. Hoewel nooit in

dienst geweest kwam ik terecht bij de BS (Binnenlandse Strijdkrachten). We waren ingekwartierd in de (eerste) Groen van Prinstererschool.

Ongewone toestanden. Als de commandant – 'Piet', een plaatsgenoot – kwam inspecteren werd er 'Orde!' geroepen, en dan gingen allen in de houding staan.

Een eerste 'Engelse' sigaret – een *Player* – kreeg ik in die eerste dagen van de bevrijding van 'Broer' Visser die met de Canadezen meegekomen was. Wel wat anders dan de 'eigen teelt': zelf verbouwde tabaksplanten, waarvan de bladeren te drogen werden gehangen, ongefermenteerd fijn gesneden werden en tot sigaretten gerold.

De toch wel deftige dominee die in een kring van jongelui en ouderen meedanst.

Met z'n tweeën fietsend, met stenguns op en neer door de straten rijdend om uitdrukking te geven aan het feit dat we weer baas in eigen huis waren. Niet ongevaarlijk op dat moment, want je wist niet of er nog restanten Duitse soldaten aanwezig waren.

In het verenigingslokaal van de hervormde kerk waren de arrestanten – NSB-ers enzovoort – ondergebracht. Een eigenaardige gewaarwording, daar gewapend op wacht te staan, terwijl ook plaatsgenoten, als getergd onrustig heen en weer lopend of met het hoofd in de handen neergezeten, in het oog gehouden moesten worden.

Deze herinneringen, in willekeurige volgorde opgetekend, komen in deze periode* bij mij op. Degenen die de oorlogsjaren bewust hebben beleefd zullen gebeurtenissen en toestanden van toen herkennen. Dat nooit meer de vrees zal behoeven te ontstaan dat zulke tijden nog eens worden beleefd.

'Neêrlandt, let op uw saeck'.

NOOT

* Deze bijdrage is door schrijver geschreven in mei 1995 – Redactie.

HET LEVEN VAN CHIRURGIJN EVERT VAN DER LIGT EN ZIJN FAMILIE

Marijke de Bruijn

Dat vroeger het leven niet altijd over rozen ging blijkt wel uit het volgende verhaal.

Al bladerend door het oudrechterlijk archief van Barendrecht, namelijk de civiele rol¹, viel mijn oog op een verhaal over een chirurgijn die bij de VOC ging varen als opperchirurgijn, op het schip 'Donckervliet', van Rotterdam naar Indië. Het trok mijn speciale aandacht omdat ik al een tijdje op zondagavond de Teleac-uitzending van de VOC volgde.

Het eerste dat mij opviel bij dit verhaal was dat onze chirurgijn, genaamd Evert van der Ligt, volgens de akte getrouwd is geweest met Heijletta Outraet die een nicht van de schout van Barendrecht Bastiaan Adriaensz. Outraet was. Zij was de dochter van Hendrick Adriaensz. Outraet, notaris te Barendrecht en Joesie Theeuwe (Mattheus) (Velthoen²).

Eenmaal nieuwsgierig geworden naar het leven van Evert van der Ligt en zijn familie ben ik verder gaan zoeken naar aanknopingspunten: hoe het zou kunnen komen dat hij ging varen bij de VOC en hoe het verder met zijn familie ging.

Evert van der Ligt begint zijn leven in Rotterdam, waar hij gedoopt wordt op 11 mei 1659 in de Remonstrantse Gemeente, als zoon van Jan Evertse van der Ligt en Emmetje Daniels de Groot³. Zijn vader Jan heeft waarschijnlijk een kruidenierszaak en ze wonen aan de oostzijde van de Oppert ofte Nieu-poort in de *Soeten Inval* in Rotterdam. Er zijn nog vier kinderen in dit gezin. Als Evert op 3 januari 1683⁴ trouwt met Anna van Diesteburgh in Rotterdam is hij bijna vierentwintig jaar en zij beiden zijn niet onbemiddeld.

In 1684⁵ staat geschreven dat Evert van der Ligt, chirurgijn 'quam op meesterloon twee en twintich gulden'. Misschien denkt u dat een chirurgijn hetzelfde is als een dokter in die tijd, maar dat is niet zo. Om dokter te worden werd men opgeleid aan de universiteit tot *doctores medicinae*. Chirurgijns waren

nauwelijks geschoold en werden in de praktijk gevormd. Als *doctores medicinae* beperkte men zich tot inwendige kwalen en het voorschrijven van geneesmiddelen. Zo gauw er handwerk aan te pas kwam moest de chirurgijn komen opdraven. Hij behandelde amputaties, schedelboringen, botbreuken en verwondingen. Voor een dokter was het herstellen van een gebroken been een minderwaardig karwei, maar medicijnen voorschrijven niet.⁶

'Op den 2 september 1688 erft Evert als getrouwt hebbende Anna van Diesteburgh van Bart Jansz. van Diesteburgh en' (onleesbaar).⁷ Dit zijn de grootouders van Anna van moederskant, want haar moeders naam is Heijltje Bartels.

Van 1682 tot en met 1685 vinden we nog een aantal notariële akten.⁸ We zien in deze akten dat Anna en Evert 'meubles en huwelijksgoet'

hebben gekocht voor driehonderd gulden. Ook erven ze geld van de familie van Evert, namelijk van zijn moeders familie De Groot. De ouders van Anna zijn Cornelis Cornelisz. van Diesteburgh en Heijltgen Bartels. Zij zijn al overleden als Evert en Anna trouwen.

Evert en Anna gaan ook aan de Oppert wonen 'bij 't hofpoertje tot den barbier.⁹ Zij krijgen vijf kinderen die in de remonstrantse kerk te Rotterdam gedoopt worden¹⁰:

2 januari 1684 *Heijltje*; getuigen: Daniël van der Ligt en Anna van der Licht;

6 oktober 1685 *Jan*; getuigen: Jan Evertse van der Licht en Emmetie Daniëls;

18 januari 1688 *Jan*; getuigen: Jan van der Ligt, Anna Boex en Anna van der Ligt;

19 april 1689 *Emmetie*; getuigen: Emmetie de Groot en Jan van der Licht;

12 september 1690 *Cornelis*; getuigen: Hillegont van Diesteburgh en Elias Wagens.

Heel lang leven deze kinderen niet. In het jaar 1687 sterven er twee kinderen van Anna en Evert, namelijk op 22 januari en 20 februari. Op 9 april 1689 weer een kind.

Ook de moeder van Evert, Emmetje Daniëls, sterft, op 27 mei 1690. En als dan op 27 september 1690¹¹ Anna zelf komt te overlijden als kraamvrouw, twee weken na de geboorte van Cornelis, heeft Evert nog één kind over uit zijn huwelijk met Anna van Diesteburgh. Zijn vrouw wordt begraven in de Schotse kerk te Rotterdam. In de registers lezen we: 'als kraamvrouw overleden en 1 kijndt in de kijst'.

Zoals u kunt zien gaat het leven van Evert van der Ligt niet over rozen. Ondanks dat hij chirurgijn is en ook niet arm heeft hij niet kunnen voorkomen dat zijn kinderen jong sterven en zijn vrouw aan de kraamvrouwenkoorts overlijdt. Het moet dan ook voor hem verschrikkelijk zijn geweest in een korte tijd zoveel mensen te verliezen, van wie je houdt.

Maar het leven gaat verder, ook voor hem.

Op 7 december 1690 verkoopt de vader van Evert hem zijn huis aan de oostzijde van de Oppert voor 2200 Carolusgulden. De akte wordt mede ondertekend door zijn broer Daniël van der Ligt en zijn zwager Willem Wiljemans.¹²

We vinden zijn naam nog een paar keer. In

1691 'comt Evert van der Ligt over scheerloon 4 guldens, daarvoor comt Evert over een jaar en 9 maanden in scheerloon, vervallen den 1 februari 1691 een somma van drie guldens ses stuivers drie penningen'.

In 1691 komt Evert zijn vader Jan Evertse van der Ligt te overlijden en Evert en zijn zwager Willem Wiljemans worden voogden over de nog minderjarige kinderen van hun ouders. Als we de staat en inventaris¹³ bekijken, die is opgemaakt op 6 maart 1693, kunnen we daaruit concluderen dat de ouders van Evert een winkel hadden. Er staat bijvoorbeeld: 'in het Voorhuijs, eenige winckelplancken, drie paar kopere schalen met de ballansen daer toe, erwten, bonen enz.'

Ook kunnen we nu zien dat ze niet arm waren want de vader had een 'begræffplaets' op zijn naam in de Schotse kerk met het nummer 16. Toen hij werd begraven werden er 'roucarossen' gebruikt om mee naar de kerk te rijden. Dat kostte toen '9 guldens 6 stuivers'. De doodskest die voor zijn vader was gemaakt kostte '7 guldens en 8 stuivers'. Door de naaister werden er speciaal 'roumantels' gemaakt.

Een eindje verder lezen we dat ze ook een dienstmeisje ('dienstmaegt') hadden die 'twee en twintich guldens' per jaar verdiende. De lijst is te lang om op te noemen.

Twee jaar na het overlijden van zijn eerste vrouw trouwt Evert op 26 oktober 1692 te Barendrecht met Heijletta Outraet, jongedochter gedoopt te Barendrecht op 31 januari 1672 als dochter van Hendrick Adriaensz. Outraet, notaris en bode te Barendrecht en Joosie Theeuwen (Mattheus) (Velthoen).¹⁴ Heijletta Outraet heeft drie broers en twee zussen, namelijk Mattheus, gedoopt 6 oktober 1669; Adriaen, gedoopt 4 september 1675; Jannetje, gedoopt 22 augustus 1677; Helena, gedoopt 11 oktober 1682 en Bastiaen, gedoopt 23 december 1685, allemaal te Barendrecht.¹⁵

Evert en Heijletta wonen de eerste tijd van hun huwelijk in de Oppert, bij 't hofpoertje tot den barbier' te Rotterdam.¹⁶ Dat zien we als we de eerste twee geboorteakten¹⁷ vinden. Gedoopt:

Hendrika, 9 februari 1694; getuigen: Mattheus Outraet en Josijna Velthoen;

De Oppert te Rotterdam, waar Evert van der Ligt en Anna van Diestenburg zich na hun huwelijk vestigden. Op de achtergrond het Hofpoortje, verbouwd in 1778 (Noot 9).

Hendrikus, 15 april 1695; getuigen: Josina Velthoen en Mattheus Outraet. Zoals u kunt zien zijn de getuigen de broer en de moeder van Heijletta Outraet.

Waarschijnlijk vestigde het paar zich in 1697 in Barendrecht, want in het doopboek van Barendrecht vinden we:

gedoopt: *Matthewis*, 9 februari 1698; getuige: Jannetje Outraet.

Bij deze doop is haar zuster Jannetje aanwezig als getuige.

Als Evert en Heijletta in Barendrecht komen wonen is hier al een dokter aanwezig, namelijk meester Gijsbertus van Dalem.¹⁸ Ik vraag mij af of er wel genoeg werk te doen was in Barendrecht voor twee dokters.

Op 21 maart 1700 krijgen Evert en Heijletta nog een zoon, genaamd Johannes, bij wiens doop weer Jannetje Outraet als getuige optreedt.

Het jaar 1700 brengt niet veel geluk voor de familie Van der Ligt-Outraet, want als op 19 april, vier weken na de geboorte van Johannes, Heijletta komt te overlijden en op 23 april wordt begraven volgen er meer.¹⁹ Ook hun dochtertje Heijltje overlijdt, op 3 mei 1700 te Barendrecht, en Evert blijft achter met vier kinderen.

Mattheus Outraet, notaris te Barendrecht, de broer van Heijletta, overlijdt op 24 april 1700 en hun jongere zuster Jannetje op 25 april 1700. Waarschijnlijk heerste er een of andere ziekte, want de heer van Barendrecht schrijft in een brief²⁰ aan zijn zoon dat zijn 'geregtsbode Mattheus Outraet is overleden op 24 april 1700, alsmede zijn zuster en ook nog een getrouwde zuster en de moeder ligt heel krank, de vrouw van de Schout is door alteratie ook ziek geworden.

We maken hieruit op dat met de zuster Jannetje wordt bedoeld en de getrouwde zuster moet Heijletta zijn, want als we het overlijdensregister van Barendrecht bekijken zien we dat het klopt.

In het boekje *Over dokters en dorpen* schrijft de heer A.H. Overwater het artikel 'Van chirurgijn tot huisarts in Barendrecht'. Hierin schrijft hij dat er niets meer is vernomen in Barendrecht van Evert van der Ligt na 1700 en dat hij waarschijnlijk elders zijn bestaan zal hebben gezocht. Zoals u hebt kun-

nen lezen is Evert dus als opperchirurgijn naar Indië vertrokken.

Voordat men chirurgijn bij de VOC werd moest men een examen afleggen op het Oost-Indische Huis bij een opgeleide doctor medicinae. Als die hem geschikt bevond kreeg hij een kist vol medicamenten en instrumenten.

Zijn leven aan boord speelde zich af op het achterschip. Omdat de chirurgijn tot de elite behoorde had hij een eigen hut met vaste kooi. Hij moest dagelijks een rondgang langs de zieken maken. Ook had hij tweemaal per dag een inloopspreekuur, voor het ochtendgebed en na het avondgebed. Hij kondigde dit spreekuur met luide roep aan: "Kreup'len en blinden, kom laat u verbinden".²¹

Op de civiele rol – zie het begin van dit artikel – vinden we dat Adriaen Outraet, 'geregtsbode tot Barendrecht', op 8 december 1714 een verzoek doet om voogd te mogen worden over de kinderen van zijn zwager Evert van der Ligt. Hij vertelt dan 'dat in den jare 1692 sijn suster Haletta Outraet is komen te trouwen met Evert van der Ligt, den welke alberijts bij sijne eerste huijsvrouw hadde verweckt een kint, en bij zijn tweede huijsvrouw 3 kinderen'. Dit is dus Heijletta. Verder vertelt hij dat Evert hier in Barendrecht chirurgijn is geweest en 'dat hij sichselve heeft konnen goetvinden te begeven voor Opperchirurgijn op het Schip genaempt Doncker Vliet, 't welck was varende van Rotterdam naar Oostindien'.

Evert heeft toen bij de Oost-Indische Camere van Rotterdam op 6 april 1707 laten vaststellen dat er elke drie maanden geld van zijn 'gagie' werd gehaald, dat Adriaen Outraet ontving en waarmede deze de kinderen van hem kon verzorgen.

Na enige jaren te hebben gevaren is in 'Indien op het schip genaempt Vrijburg, Evert van der Ligt op 28 juni 1713 komen te overlijden'.

Als Evert dus in 1707 vertrekt zijn er nog vier kinderen in leven. Maar op 8 december 1714, wanneer Adriaen Outraet vraagt om voogd te mogen zijn, zijn alleen de drie zoons Matthewis, Hendrik en Johannes nog in leven.

In de desbetreffende akte vertelt Adriaen ook

nog dat een van de drie kinderen 'sodanig is geincommendeert in sijne beene, dat het zelve nooit sal komen gaan of te staan'. Het is jammer dat het moeilijk is te achterhalen wie van de drie jongens gehandicapt was.

Als Adriaen Outraet voogd wordt over de drie jongens Van der Ligt zijn ze negentien, zestien en veertien jaar oud. Schout en Schepenen van Barendrecht keuren zijn verzoek goed en hij wordt voogd en mag, als hij 'behoorlijkke Reekeninge, bewijse en relique doet' van zijn administratie, de goederen die hij heeft ontvangen van de Oost-Indische Camere van Rotterdam en enige andere goederen beheren.

Voor alle duidelijkheid: Adriaen Outraet is dus de broer van Heijletta Outraet en is geboren te Barendrecht op 4 september 1675. Op het moment dat hij voogd wordt is hij gerechtsbode en hospes te Barendrecht. Hij is getrouwd met Elisabeth van Vliet, geboren te Puttershoek, dochter van Jacob Jaspersz. van Vliet, schout en secretaris van Puttershoek, en Engeltje Jans.²²

Bij het zoeken in de generale land- en zee-monsterrollen (1691-1791) hebben we tot heden toe nog niets kunnen vinden over Evert van der Ligt. Misschien dat we later nog iets kunnen vinden.²³ Wat we tot nu toe hebben kunnen vinden over Evert van der Ligt en in aanmerking nemende wat hij allemaal heeft meegemaakt in zijn leven zal hij waarschijnlijk na twee huwelijken en het overbodig zijn als dokter in Barendrecht hebben besloten zijn geluk te gaan zoeken bij de VOC.

Als we op zoek gaan naar de kinderen van Evert en Heijletta vinden we in de transportakten²⁴:

'Dat Adriaen Hendricxe Outraet, wonende op het dorp Barendrecht koopt op 7 juli 1716 van zijn neef Hendrick Evertse van der Ligt, wonende binnen de stad Amsterdam: een gerechte derde part in 3 mergen en 300 roeden land in het oude buitenland van Oost Barendrecht met als belendingen ten oosten: Frans Cornelisse Vaandrager; ten westen: de weduwe van Cornelis Hendricxe Welboren en Mevr. Everwijn, Vrouwe van Brandwijk etc.; ten zuiden: de Caasloot ofte den boesum vant voornoemde buijteland; ten noorden: de oude barendrechtse voordijk. Voor de somma van 400 gld'.

'Adriaen Hendricxe Outraet, wonende opt dorp van West Barendrecht koopt op 8 september 1724 van zijn neef Mattheus Evertse van der Ligt, wonende nu tegenwoordig te Saendijck in Noort Hollant, 3 mergen en 300 roeden lants, gelegen int oude buitenlant onder Oost Barendrecht met als belendingen: ten oosten: de wed. van Cornelis Hendricxe Welboren en Mevrouw Everwijn, Vrouwe van Brantwijck etc.; ten zuiden: de Caesloot ofte den boesum vant voornoemde Buijtenland; ten noorden: den Ouden Barendregtsen Voordijk. Voor de somma van 400 gld'.²⁵

'Adriaen Hendricxe Outraet, wonende opt dorp van West Barendrecht koopt op 26 mei 1726 van zijn neef Johannis Evertse van der Ligt, woonende tegenwoordigh te Puttershoek, een geregt $\frac{1}{3}$ part van 3 mergen en 300 roeden lants int oude land onder Oost Barendrecht met als belendingen ten oosten: De weduwe Gerrit Ariense van der Vliet; ten westen: de weduwe Cornelis Hendricxe Welboren en Mevr. Everwijn; ten zuiden: de Caesloot ofte den boesum vant voornoemde buitenland; ten noorden: den Ouden Barendregtsen Voordijk. Voor de somma van 400 gld'.²⁶

Zoals u ziet verkopen de zoons van Evert van der Ligt hun land in Oost-Barendrecht aan hun oom Adriaen Outraet en wonen zij op het moment van verkoop niet in Barendrecht.

Als we terug in de tijd zoeken naar hoe de jongens Van der Ligt aan dat land in Oost-Barendrecht zijn gekomen lezen we dat op 14 augustus 1681 hun grootvader Heijndrick Outraet, 'Notaris tot Barendrecht' dit land heeft gekocht van zijn schoonzuster Catharina Jongeneel, weduwe van Bastiaan Outraet, in leven schout en secretaris van Barendrecht en Carnisse, en haar broer Willem Jongeneel. Hij heeft het voor 1576 gulden gekocht.²⁷

De jongens hebben ieder een gerecht $\frac{1}{3}$ deel van dit stuk land dat hun moeder Heijletta Outraet waarschijnlijk van haar vader erfde toen deze overleed.

Van Mattheus en Hendrick, die dus zijn vertrokken naar Noord-Holland, hebben we in Barendrecht niets meer vernomen. Over Johannis zijn we wel iets te weten gekomen. Hij komt weer in West-Barendrecht wonen en koopt van 'Arij Bastiaense Zant-

wegh, wonende op Puttershoek een Huijs en erff, staende en gelegen op het dorp van West Barendrecht met de belendingen als volgt: ten oosten: de sloot tusschen Adriaen Outraad; ten westen: op de ree van de keet van Cornelis Vaendrager; ten zuiden: viercant op het ceereet af van den voornoemde Vaendrager; ten noorden: de Dorpsstraat van West Barendrecht. Voor de somma van 200 gereetgeld en 250 gld hypotheeklening. Te samen dus 450 gld.²⁸

Dit huis staat nr. 24 op de lijst van het 'Brantgeweer' van West-Barendrecht en Carnisse d.d. 10 november 1732.²⁹

We lezen ook dat hij 'Meester Cleermaker' is geworden. Waarschijnlijk is hij in de leer geweest bij een kleermaker in Puttershoek, want u hebt kunnen lezen dat hij tijdelijk in Puttershoek heeft gewoond.

Waarom in Puttershoek?

Zijn voogd Adriaen Outraad heeft, doordat hij getrouwd is met Elisabeth van Vliet die geboren is te Puttershoek, familie in Puttershoek. Haar vader was schout en secretaris van Puttershoek, dus invloedrijke familie.³⁰ Het zou dus zo kunnen zijn dat de familie van Elisabeth in Puttershoek een geschikte leermeester heeft gevonden voor Johannis van der Ligt. Op 6 november 1740 trouwt hij in Barendrecht met Aerjaentie Leenheer. Zij krijgen vier kinderen:

Evert, gedoopt 7 juli 1743. Als hij vier maanden is overlijdt hij, op 22 november 1743.

Heijletta, gedoopt 15 september 1744. Over haar volgt hieronder meer.

Neeltje, gedoopt 14 juni 1750. Over haar volgt meer hieronder.

Evert, gedoopt 27 maart 1758. Ook deze zoon wordt nog geen jaar oud en overlijdt op 5 januari 1759.

Heijletta van der Ligt trouwt in Barendrecht met Bastiaan van de Nes op 27 mei 1765, op tweede Pinksterdag. Bastiaan van de Nes is te Heerjansdam geboren.

Zij krijgen een zoon: Johannes van Nes.

Heijletta overlijdt al op vierentwintigjarige leeftijd d.d. 22 maart 1768 en laat Bastiaan achter met een kind.³¹ Als bloedvoogd wordt aangesteld Pieter Slurp.³²

Op 2 oktober 1788 overlijdt Neeltje van der Ligt, de tweede dochter van Johannis en Aerjaentie van der Ligt. Zij is ongetrouwd als zij overlijdt. Haar dood wordt aangegeven door haar neef Johannis van Nes.³³

Op 31 december 1789 geeft Johannis van Nes alle nagelaten goederen van tante Neeltje Johannise de Ligt aan, die onder de successie-rechten vallen.³⁴ 'De geregte helft' in een huis en erf op het dorp van West-Barendrecht met de belendingen als volgt: ten oosten Pleun Schelling en ten westen Pieter Driesprong. Hierbij wordt dit gedeelte van het huis getaxeerd op driehonderd gulden. Als het goed is, is dit hetzelfde huis dat Johannis in 1733 kocht.

De laatste nakomeling met de naam Van der Ligt is nu overleden en hiermee is dus ook de naam Van der Ligt in Barendrecht uitgestorven.

NOTEN

- 1 Oud Rechterlijk Archief Barendrecht Civile Rol Film 15 nr. 24 akte d.d. 8 december 1714.
- 2 Doopregisters Barendrecht.
- 3 Extract uit Doopregister der Remonstrantse Gemeente (Gem. Archief Rotterdam).
- 4 Extract uit de Trouwregisters te Rotterdam (Gem. Archief Rotterdam).
- 5 Gem. Archief Rotterdam Weeskamer boedelregister 1666-1696 Nr. 1684-472/435.
- 6 Maandblad *Gens Nostra* oktober 1992 Nr. 10

- 'Doktors en Chirurgijns' door P.J.K. van Werkhoven.
- 7 Gem. Archief Rotterdam Notariële akte 1239 blad 26.
- 8 Gem. Archief Rotterdam Notariële akte 838 blad 36, akte 839 blad 24.
- 9 Zie tekening van H. Spetter, gemaakt naar een tekening van P.H. Schipperus. Hier ziet u het in 1778 verbouwde Hofpoortje aan het einde van de Opperst staan.

- 10 Zie noot 3.
- 11 Extract uit de Registers der doden te Rotterdam (Gem. Archief Rotterdam).
- 12 Gem. Archief Rotterdam Notarieel 1404 akte 103.
- 13 Weeskamer Boedelregisters akte 479 blad 361V (Gem. Archief Rotterdam).
- 14 Trouwregisters Barendrecht Werkgroep Genealogie.
- 15 Zie noot 2.
- 16 Zie noot 9.
- 17 Zie noot 3.
- 18 Bibliotheek Historische Vereniging Barendrecht *Over dokters en dorpen*.
- 19 Begraafregisters Barendrecht Werkgroep Genealogie.
- 20 Heerlijkeheidsarchief Barendrecht inventaris nr. 61 d.d. 27 april 1700.
- 21 Boek over de VOC van Teleac.
- 22 *Genealogie Familie Outraad* door Mr G. van Niekerken.
- 23 Algemeen Rijksarchief Den Haag.
- 24 Transportakten Film 7 Nr. 23 folio 18v d.d. 7 juli 1716. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 25 Transportakten Film 7 Nr. 23 folio 55v d.d. 8 september 1724. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 26 Transportakten Film 7 Nr. 23 folio 73 d.d. 26 mei 1726. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 27 Transportakte Film 7 Nr. 22 folio 1 d.d. 14 augustus 1681. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 28 Transportakte en hypotheeklening Film 11 Nr. 5 folio 98/99 d.d. 15 april 1733. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 29 Resolutieboek Film 16 Nr. 30 Brantgeweer West Barendrecht en Carnisse. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 30 *Genealogie Familie Outraad* door Mr G. van Niekerken.
- 31 Doop-, Trouw- en Overlijdensregisters Barendrecht. Werkgroep Genealogie.
- 32 Weeskamerarchief West Barendrecht Film 1 d.d. 5 april 1772. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.
- 33 Overlijdensregisters Barendrecht. Werkgroep Genealogie.
- 34 Collaterale Successie Film 16 Nr. 28 d.d. 31 december 1780. Werkgroep Archieven Oud Barendrecht.

**“MAAR VERWONDERT U,
DAT IK HET NOGH SOO VER GESLEEPT HEB”**

**UIT HET LEVEN VAN PIETER VAN DER POLS,
LANDBOUWER TE KATENDRECHT**

Berend Schooljan

Van de heer P. Groenenboom kreeg ik een fotokopie in handen – hij had deze van een derde in bruikleen – van een soort kroniek, geschreven door een zekere Pieter van der Pols, landbouwer en afkomstig uit Katendrecht. Het is een document waarin hij verslag doet van gebeurtenissen en ontwikkelingen in de maatschappij waarvan hij in zijn leven getuige was. Een document dat zonder meer opmerkelijk genoemd mag worden, niet om zijn literaire kwaliteiten – die zijn echt niet aanwezig –, maar om het feit dat wij hier te maken hebben met een tekst, waarin ons een beeld geschetst wordt van het maatschappelijk reilen en zeilen in een plattelandsgemeenschap in de achttiende eeuw, gezien, niet door de ogen van een buitenstaander, maar van binnenuit, door een lid van die gemeenschap zelf.

Wij mogen hopen dat er nog meer van dergelijke documenten binnen ons gezichtsveld komen.

De afleveringen I, II en III van dit artikel verschenen in Contactblad respectievelijk nr. 72 van september, nr. 73 van december 1997 en nr. 74 van maart 1998.

INLEIDING

In dit laatste deel doet Van der Pols verslag over de periode 1749–1753. Daar wordt de tekst plotseling afgebroken. In mijn inleiding bij het eerste deel in Contactblad nr. 72 van september vorig jaar meldde ik al dat de oorspronkelijke tekst deels verloren is gegaan: in dit vierde deel verwijst hij namelijk naar een passage die wij niet meer hebben. In de chronologie van de tekst ontbreekt de periode van 1753 tot 1770.

Aan het slot van zijn betoog komt Van der Pols te spreken over wat hij noemt ‘een wonderlyk warck’. Hiermee doelt hij ongetwijfeld op het fenomeen dat de geschiedenis is ingegaan als de *Nijkerker beweging* of *beroerten*. Wat hield deze beweging in?

Wij hebben hier te maken met een godsdienstige opwekking die zich in het midden van de achttiende eeuw in Nijkerk voordeed en die zich naar andere plaatsen in ons land heeft voortgeplant. Kenmerkend was dat een deel van de toehoorders tijdens de prediking plotseling geen be-

heersing meer over hun gedragingen hadden: kerkgangers schreeuwden, rolden stuiptrekkend over de grond, koerden als duiven of stootten schuimbekkend onsamenhangende klanken uit.

De Nijkerker beweging dateert van de komst van G. Kuypers als predikant te Nijkerk in 1749 en bereikte in mei 1750 haar hoogtepunt. Er heerste in de gemeente een sterk vormelijke godsdienst die wellicht bevorderd werd door de toenmaals bestaande welvaart, dank zij onder andere de bloeiende tabaksteelt. De zogenoemde ontdekkende prediking van Kuypers heeft tot de Nijkerker beweging aanleiding gegeven.

Er werd van meet af aan veel aandacht aan de beweging geschonken. Een langdurige pamflettenstrijd was het gevolg, waarin vele schrijvers — pro en contra Kuypers — zich mengden.

Over de oorsprong van de Nijkerker beweging zijn de meningen verdeeld. Een van de opvattingen die opgeld doet is de invloed van de methodistische opwekking die kort tevoren in Schotland was voorgevallen en waaraan door geschriften van H. Kennedy, de Schotse predikant in Rotterdam, ook in ons land bekendheid was gegeven. In de verschijnselen die bij beide bewegingen zijn opgetreden vallen onmiskenbaar overeenkomsten te constateren.

Naderhand werd hier en daar de mening gehuldigd dat men in de Nijkerker beweging de voorafschaduwning kon zien van de Afscheiding in 1834. Enig verband tussen beide bewegingen is evenwel nooit aannemelijk gemaakt.

IV (slot)

“....HETWELKE EEN GROOTE RAVASY IN DE KARCK VERWECKTE....”

1749 EEN GUNSTIG OOGSTJAAR — VEEPEST — EEN NIEUWE KLOK VOOR CHARLOIS — DE BEDIJINGEN ROND CHARLOIS — BESCHRIJVING VAN HET HAAGSCHE BOSCH — GEVALLEN VAN VERBANNING — VEEL ONVREDE OVER DE BELASTINGEN — SCHERP STIJGENDE PRIJZEN — DE LOTGEVALLEN VAN HET GEZIN VAN JAAP BUY EN DIRCKIE OF WAARTOE DIEFSTAL VAN EEN HENGST KAN LEIDEN — GODSDIENSTIGE ONRUST IN DORDRECHT EN WIJDE OMGEVING

Nu sal ik mijn afscheit neemen van het gepasseerde jaar 1749. Het is een geseegent jaar geweest van saeisoen, maar gen appelen hier te landt. maar koren en vlas een schoon gewas en schoon en drogh gewonnen, dat heb ik mijn leeve soo niet beleeft. die geenen die eerst ant hoey maeye waaren, doen heeft het een dagh of 10 gereegent. doen gingh het ant drooge dat alt hoey tuis was. het saet gedorsse sonder een drop reegen. den terw gemaait, gement: geen reegen. en soo voors: den heelen oest sonder een drop reegen. en tamelyk weer: geen groote hette, het lant is hart gebleeve tot het uit einde toe en een kos-

telijke saeytijt. de water moolens hebben voor nieuwejaar 1750 niet int seil geweest. deselve hebbe voor half Februwary 1750 niet houve te male. is dat niet wat selsaams!

Maar de andere kant: van weege het runt vee is het een droefvige sommer geweest. ik heb het begin aangehaalt op foelie 33¹ het 4^e regel, want het is een ga[.]el als overstroomt: geen een overgeslaage, die ongebeeterde beesten had; en soo fyement en soo brandigh, ik geloof niet datter van de 10 een overgeschooten is. ik hadder weer 2 alle wegh en dat voor de vierde reis. ik heb weer een gekoft voor gebeetert, maar is maar een twijffe-

laar om 87.—3 en is maar een brabantse vaars. ik hebber wel vier voor kenne koopen — en ook wel voor verkoft — die wel beeter waaren als deese, maar doen wast een andere tijt. doen koft men om 3 st. een stuk boter, de kaas 2 pont 5 duite. doen was het al te goekoop en nu te dier. het dient wel beschreeven te worden: wie heeft sijn leewe over de f 300 voor een koe hooren geeven, dat men nu hoort. en siet, f 500 is gemeen voor een paar koeie.

Maar om se te onderregte hoe het quam datse soo veel gelt voor een sterffelijk beest gaven. het was omdat se gebeetert waaren en van de peestsiekte bevrijd waaren. geschreeve den 22 Maart 1750: nu stilstant hier te land, maar op andere plaasse graseert het nogh, als agter de stadt en in de Dortse lage waart. God weet hoe lange.

Ik moet ook niet vergeeten: de groote klok tot Sareloos is int begin vant jaar 1749 te borste geluit en daar was een smit op S., die nam hem an om te soldeeren, gelijk hij dede, maar daar en was geen klank bij. doen most hij vergooten worde van een man te Rotterdam, maar sijn smelterij was te Alkmar². Die klok wiert te Rotterdam gebroght en in de waagh wooge. Een ider doght hij weeght 18 à 2000 pont, maar het schou veel: hij woogh niet meer als 1180. en nu isser nogh 150 pont bij gedaan, maakt same 1334 pont; en dat heeft gekost, met vergiete en het bij doen, f 404. maar ik seg dat hij soo goet niet en is als den oude geweest is, bij lange soo moey niet, nogh soo goet van klanck: het was net de weerga van die op Delfse haven hanght. het was een oude klok. hij was mee al met de kerck gesticht en dat is geweest een jaar, nadat Sareloos is bedijkt; en dat is geweest int jaar 1460.

doen is S. of doen genaamt nieu ridderwaart. het lagh met vloet en ebbe ooppe en was niet als liese en biese, kreecken en kille en is doen met dijken ingeslooten. Robbenoort is naderhand aan de dijk, de Plompert 1606 bedykt. De Plompert en de Kiesheit sijn tegelijk toegesloote.

Ik heb een man gekent — die syn naam was Albert Tijger, een oudt schipper op de Hij — die sijn moeder had hoore segge en hueghde datse nogh met scheepe voeren door de Plompert en Kiesheit na Dort en overal, gelijk se nu de Oude Maas doen.

De Koedoot is nogh het overblijfsel vant vaarwaater en is temet soo al verdrooght en toegestopt. het is agter eerst toegestopt of bedijkt, want sij huegde dat een turfschip met turf gelaade quam an Kathoeck of Weijman om sijn turf te verkoopen. en wou se niet minder geeven als 5 groot. de liede klaagde over groote dierte. hij seij: “klaaght nogh niet, se sal nogh dierder worden. ik denck als weer kom dat gij 3 st. sult moete geeven.”

hebben de luy toen niet van weelde geklaagt dat die nu eens turf moste koopen, sij soude wel haar best na huis toe loopen.

en soo is ons landt al aangegroeit en weer booven gekoomen, want het is genoeghsaem versonken geweest. want het is een bos geweest. men seit van den Briel tot Dort toe, maar de breete en heb ik nooit hooren begroote.

Volgens de beschrijvinge is het Hagsche bos het overblijfsel van naam en weese van het oude ‘bos sonder genade’ — soo genomt de wreede dieren in het selve — en lagh soo woest en leedigh onbewoont en is nu ter tijt het beste landt, een vruchtbaar land. hoe wonderlijk is Godt in sijn werke van soo een woest woud te maaken een see, van een see te maaken een vruchtbaare landsdouwe. ja, soo goet als er landt van de son kan werde bescheenen.

En ook in plaas van wilde dieren nu veel tamme mense. maar ten is, toent eerste landt geworden is, soo net niet geweest. want het wiert bewoont van een volk die genomt wierde Katte³ en Hunne, een woest en ook een heidens volk die ook de afgoode diende. Toen is het paaps geworde en nu gereeformeert — dat is te segge een verbeetert geloof — soo dat ons landt wel is gesuivert van afgooden, van paape en munneke en van al dat paaps gespuis.

Maar ook in dat schoone landt wonen soo veel dieve en moordenaars, wolve en grijpende wolve, leeuwe, luipaerde, adderen, basiliskens⁴ (Esaja 11 etc.)⁵

Terwyl ik nu ben gevalle⁶ op de aarde sal ik weer wat schrijve van aarse en weerelse sake: hoe ment nu met de ofgeschafte pagtte maake. die sijn nu op een geregelleerde voet. Onse heere Staaten van H. en W.V.⁷ hebbe met goetvinden van syn Hoegheit, onsen stathouder, goetgevonden om die gemeen lands

middelen niet te verpagten, maar aan haar selve te houden en hebbe gaarders of kollektuers gestelt om deselve te ontfange op den ouden voet als de pagters gedaan hebbe, en ook de straffe en boete voor de smockelen. het land stelt ook toesienders gelijk de pagters hebbe gedaan en dat is ingegaan den eersten January 1750, en dat wel soo ontsaghelijk en soo strength datter niemant een vinger in de as durft steeke, want daar wort seer nau na gekeeke, en ten andere soo sijn al de geenen die negocy doen daar impost van betaalt moet worden. die en alle haare bedienden sijn alle onder eede of anders moogen sij geen negocy bedrijve of helpe bedrijve en dan nogh swaare geldboetens daar en boove. en die de boetens niet kan betaalen worden aan den lijve gestraft en met bannissement uit den lande gebannen, gelijk in de maant van July al is gesien van 3 goede bekende, met name Gijsbert van Huevelstein onder Roon en Hendrik Peindregt, ook onder Roon, en Leendert van Agteren genomt.

die 3 ge[.Jen[.] en een man op Hoogvliet – syn naam weet ik niet – en Jan Nieuwenhof onder Sareloos, die waare niet tuis. Die 3 eerste sijn snags van haar bedde gelicht en te Schiedam eenige weeke gevange geseeten, door veel voorspraak gelost, haar goederen verkocht, sij gebanne en de twee gevluht. en dat werck is ontstaan dat sij verklickt waare dat sij queeren steenen hadden en hebben het ook soo bevonden. en hebben op dien eenen nacht 5 paar steenen gevonden en meede genomen, soo datter heimelijke verklikkers loope (!) en soo datter dun uit siet.

wy plagten een vrije korenmeule te hebbe, maar daar sit nu een telder op en dat benaut veel menschen, soodat se teegenwoordigh weerom pagters wensen. ik moet ook segge, den impost op broodt is al te groot. daar moet ik onse suvereyne⁸ in teegen spreken, want de tappers van wijn en bier geeven nu maar de helft tgeen sij aan de pagters gaaven. wijn, alle gedistileerde drancke sijn de helft vermindert. waarom het broot niet! Het sout, de seep is ook vermindert. eevenwel is het sout eens soo dier als doen de pagten ginge. dat doet datter nu niet 2 à 3 mal op een kan gehaaltworden.

Het is tegenwoordigh alles dicht. daar kan niet een muisie door. Terwyl sy dat weeten, waarom het brood niet, want dat kan nie-

mant missen. En moet ryk en arm eveveel betaalen. en den vollen impost van de terw is 25 st seegel 2 st. het rogge is 10 : seegel 2 st (!). het is met regt voor een arbeidsman – en die den terw daarbij betaalt – al te hert voor en arm mens. het kan, het sal niet soo blijve.

ik en weet tans gen nieuws te schrijve. wij sullen het wat of wagten. het is altans heel stil. En soo moet het ook weese. En het is de mense ook best, want als de onderdaanen teegen overheit opstaan dan gaattet slecht in een landt etc...

In de maant July is de bierimpost de helft vermindert. Den 7 Oct. 1751 syn nogh twee toesienders op de korenmoolen gesonden van onse suvereyne, soo datter nu 3 sijn. een blijk dat dat werck nogh al nauwer in de kaart wort gekeeken.

Den telder woond in een huis van Willem Swaal in Catendregt, voor an de groote singel. dat wierde glaase op een nacht inge-goeit. doen quamen 3 hofdienders uit den Hagh en is nau ondersoeck gedaan naar de daders en syn niet ontdeckt. maar sij hebbe seer scharpe plackate ofgeleese en aangeplackt. Ik hebber oock 2 aan myn huis moete aanplacke uit de naam van de raat viskaal⁹ uit den Haagh. en daar is het bij gebleeve.

Myn wert en ook belast om zij geweer te draagen. niet my, maar alle gaarders van de gemeene lands middelen als bediende van den staad.

In de winter 1751 hebbe wij seer veel snee gehad, soo dik en soo langh geleege als mijn huegge kan. dat verweckte soo veel opwater, dat de Krimpese waart door is gebrooke in de maart. en hebbe die soomer 1 of 2 voet water gehouwe, hoewel wy een drooge voorsomer hebbe gehad. maar de slappe winde en veel opwater en hebben sij niet drogh kune koome.

Daarop hebbe wy een bysondere natte nasoomer gehad, dat de beeste in de maant van Sept. in Delflandt en agter de stadt al op stal mosten, dat de booter in eene week van 27 op 36 gulden steygeren op den 21 Sept. Jaa, het is een nare toestandt met hoogh water. daar kon niet gebouwe worde, de weijlande onder waater. het vlas dat op spree lagh heeft ook

veel geleede. den tarw is wel tuis gekoomen, maar het saat is wel een maant na malkander gedorsse, oock een deel slegt; haver en boonen hebben oock veel geleeden. en sulck bebroefde weege, die waaren byna onbruikbaar, soodat de mense haer goet niet tuis wisten te krijge. en dat se nogh tuis haalde was onbequam.

Ik moet oock nogh en geval verhalen, mee int jaar 1751 geschiet. aan den tweeden dijck pas voorbij de varkenoorse wegh stont een huis, genaamt het vissershuisie. daarin woonde een man genaamt Jaap Buy(?) en sijn vrou Dirckie, en hadde 2 soone en 3 dogters. Deese Jaap Buy geneerde hem selve met syn jongens soo wat met vaaren, hiel een heinst en een schou. met dien heinst heeft hij 12 of 14 rotterdam sacke terw de Leck op onder Stigt te smockel laate maale en in de stat Rotterdam gebraght. dat is geschiet int jaar 1750. maar int jaar 1751, in mey, heeft syn ousten soon, Leen Buy, van Jan Klaasse Ryvaart met een heinst van Iselmonde op Rotterdam. die selfden heinst was te R. en Jan Klaasse sat en droncken. ondertussen is Leen gekoomen en is met dien heinst de stat uitgevaare en heefter een bosie stroo aan gebonden en is na Vlaardingen toe gevaare en heeft hem daar te koop geprijsenteert. maar hij maackte hem selve verdaght dat hij de helft te weijnigh eiste, dat de luy hem vroegge of hij dien heinst gestoolen hadt, waarop hij sijn biese packte en voer na Delftse haave. Daar gekoomen sijnde komt Jan Klase overslagh. Leen Buy op de vlught. Jan Klaase vaart met sijn heinst weer na Iselmonde en geeft Leen Buye te Rotterdam an, waarop hij op Bosies eilandt in sijn schou lagh en sliep.

dat was verklickt en wort soo al slapende gevangen. en heeft eenige weeke geseeten en heeft beleeden van veel meer diefstal die hy begaan hadt. maar hij beklapte syn vader en syn jongste broeder Jan Buy van weegen dat smockelmeel. daar waare sij alle 3 schuldig an en — dat meer is — dat se waare gemontert elk met schietgeweer als sij aangedan wierde. Om kort te gaan, Leen most hange te Rotterdam an de galligh en Jaap Buy met syn jonge sijn te Dort gehaalt en sijn daar seer strenghe gegeesselt op het leeve af.

Jaap Buy was 50 à 60 jaaren oudt, syn ousten soon was 23 jaar en Jan 18 jaaren oudt. de vrou met de dogters sijn gevlught. het huis

met de verlaate inboel is den 2 Oct. 1751 verkocht om of te breeken.

Soo een geval heb ik nooit gehoort dat hier te lande is voorgevalle onder West Iselmonde.

Doch moet ik een wonderlyk warck verhaale, hetgeen in verscheyde plaase in dit jaar 1752 is voorgevalle, als in den Dortse leege waart rontom Dort, Papendregt, Sliedregt, Dubbeldam en meer andere plaase, in de karke onder den dienst. dan kreegen de mense sulken beroerte op het lijf, het sweemt of gelykt op wel een soort van vesieckte. dat komt de mense soo opt lijff valle en worde soo getrocke en getorniert, en dat met sulken geschreeu en getier, ja sy basse als honden. sij moeten aan den [...] worden of sij soude hun selve niet maake. ja, sy worden soo hardt aangetast dat drie vier man hande vol wark heeft omse vast te houde. en dat valt op manne, vrouwe, vristers, vryers, kinderen. Dat selfde warck is oock gekoome in Pernis seer hardt. Ook ist nu gekoome tot Spijkenis, maer men hoort dat het onder Dort soo langhsaam begint te slijten. sij houde het voor een goedt werck, want sy nommen het een soort van een wedergeboorte. maar veel regtsinnige houde het voor een dweepperij.

maar wat uitwerksels dat het nogh sal geven, dat is God bekent. het geeft altans een groote konsternacy doort geheele landt. sommige domenes synder voor en sommige synder teege en die segge dat het geen goedt werk en is. 1° omdat daardoor de godtsdienst gestoort wort. en men heeft het meest onder een rou soort van volk die in Godts woor(t) niet eervaren sijn, die nu soot schijnt heel syn verandert.

Den 6 Desember 1752 is het hier in onse karck voorgevalle, op avondt in de Catecesacy, van 2 à 3 persoonen en die wierde van de karkenraadt uit de karck gebroght, dogh met veel teegenstandt van de meedestanders, het welke een groote ravasy in de karck was of verweckte, soodat de geheele godtsdienst was gestoort van dien avont. maar de magestraat en karkenraad vonden goedt om het dievegad, dat met turf lagh, schoon te maaken en den eersten die het weer in de kark kreghe sou men daar in setten te waater en te broodt. Daarna heeft men daarvan niet meer gehoor[t] in onse karck. en soo heeft men in veel plaase gepractyseert en nu begint men daarvan niet meer te hooren in de steeden en is het nooit voorge-

vallen.

Dat doet myn dencke of het wel een goedt warck moght geweest zijn; geen plaas daar het soo hardt en soo langh heeft geduert als in Pernis; dat doet dat dien domene met haar was. Daar quamen se van alle plaase na toe. daar hadden se vrijheidt den een om het te krijge, den ander om te kijken, soodat daar soo een toevloedt van menschen quaamen van alle hoecken van de weerel, soo dat niet alleen de karck maar het geheele karekhof veel te klein was van alle soort van mensche, meest uit nieuschierigheit. Daar waaren alle sondage waagens en schuiten te kort. In Pernis is het nog niet gedaan, maar deselve diet krijge worden aanstons uit de karck gebrogt. Dat is nogh voorgevalle den 1 July 1753. maar van 3 persooene, soodat het nu al meest

gedaan is.

Daar is order vant Synode van Dordt uitgegaan in alle plaase dat de sulke uit de karcke moeten gebragt worde, omdat de Godsdienst niet sou verhindert worden, want se segge: het is beeter dat de minst als de meeste uit de karck blijve, want daar soo een gedoe is gelijk voorseit is en konnen de toehoorders geen genut hebbe. Volgens Synoode van Dort in de maandt July 1753 is beslooten dat degeenen die daar mee besmet is zig selve uit de vergaderinge te houde op peene. By gevolg wordt dat werk niet goed gekuert. Ik zegger niet van, wandt daar staadt: oordeelt niet opdat gy niet veroordelt wordt. (ook is op dat Synoode te D den doomen Evenhuysse van I-selmonde weer order gegeven om te mogen preeken. —)

NOTEN

- 1 Kennelijk vormt de onderhavige tekst een fragment van een oorspronkelijk veel groter geheel, zoals reeds opgemerkt in de inleiding.
- 2 Navraag bij het Regionaal archief in Alkmaar bracht geen naam van deze klokkengieter aan het licht.
- 3 Waarschijnlijk worden de Kelten bedoeld.
- 4 Fabeldier, slangdraak. Volgens het bijgeloof zo giftig dat zelfs zijn blik iemand kan doden. In Zuid-Amerika en Azië evenwel een onschuldige boomhagedis.
- 5 Het gaat hier met name om Jesaja 11:1-10, waarin een profetische beschrijving wordt gegeven van hoe de wereld er uit zal zien, wanneer de Messias ('een rijsje voortkomende uit de tronk van Isai') het vrederijk sticht. 'Dan zal de wolf bij het schaap verkeren en de panter zich nederleggen bij het bokje', etc. Van der Pols' verwijzing naar de desbetreffende bijbelpassage gaat mank: zijn beschrijving van de toestand in het Haagsche Bosch is louter van feitelijke aard en heeft helemaal geen raakvlakken met een bijbelse visie. Met 'grijpende wolven' zullen panters of tijgers bedoeld zijn.
- 6 De schrijver heeft vermoedelijk een val gemaakt, die hem belette zijn normale werkzaamheden te verrichten.
- 7 Holland en West Vrieslant.
- 8 In casu de Staten van Holland, Kennemerland en West-Friesland.
- 9 *Raad-fiscaal*: hoogste ambtenaar belast met de inning der belastingen.

verenigingsnieuws verslagen en mededelingen

Van het *BESTUUR*

Contributiebetaling 1998

Graag wil ik de leden die hun contributie voor dit jaar nog niet hebben betaald vragen dit zo spoedig mogelijk te doen door overschrijving van f 27,50 op postrekening no. 25 30 926 ten name van de Historische Vereniging Barendrecht.

Iedere extra bijdrage is uiteraard van harte welkom. Bij voorbaat vriendelijk dank.

Ook hartelijk dank aan alle leden die tegelijkertijd met hun contributiebetaling weer een extra bedrag overmaakten.

De Penningmeester

Werkgroep *ARCHIEVEN OUD BARENDRECHT*

Taakstelling: Beheer van onder andere de notariële akten en polder- en heerlijkheidsarchieven over de periode 1611–1895, afkomstig uit de verzameling van J. Schop. Alle teksten zijn gekopieerd op microfoto en grotendeels getranscribeerd en gerubriceerd.

De afdeling is elke eerste zaterdag van de maand geopend van 10.00 – 13.00 uur.

Contactpersoon: mevrouw M. de Bruijn, tel. 0180–614751.

(Door een fout van de redactie – waarvoor onze verontschuldigen – werd u in het vorige nummer van het Contactblad het jaarverslag van de werkgroep Archieven Oud Barendrecht onthouden. Daarom treft u het hieronder alsnog aan.)

Jaarverslag over 1997

Het afgelopen jaar hebben we niet stil gezeten. De heren Coert en Oldenhof hebben de computerlijst van het notarieel archief verder afgemaakt tot het jaar 1895. Aan het kaartsysteem wordt, gezien de

grote hoeveelheid films, nog steeds gewerkt. We hebben in elk geval, voor zover mogelijk, film 1 helemaal, 2 gedeeltelijk, 4, 5 en 6 helemaal, 15 en 16 gedeeltelijk af. Ook het notarieel filmmateriaal komt in het kaartsysteem, waar Nel Kapetijn mee bezig is.

Met de kaarten van het eiland IJsselmonde zijn we helemaal klaar. Die bevinden zich allemaal op volgorde in de ladenkast. Ook het kaartsysteem hiervan is compleet.

De kaarten van Barendrecht volgen over enige tijd. Hiermee zijn we nog niet helemaal klaar: alleen de lijst is nog niet af. Maar ze zijn wel al te bekijken, want ze liggen allemaal al op volgorde en ook het kaartsysteem klopt. Het is een heel werk geweest maar met de hulp van Corrie Ratsma is het gelukt.

Ingrid Tieleman heeft veel werk verzet met het opknappen, sorteren en uitzoeken van ander aanwezig materiaal op onze afdeling. Ook heeft Ingrid nog enkele werkzaamheden verricht voor de vereniging, zoals het maken van de folder en een bijdrage aan de tentoonstelling over kant.

Wij vinden het erg fijn dat de samenwerking met de andere werkgroepen goed verloopt. Zo kunnen we onderling allerlei werkzaamheden beter uitvoeren.

Omdat de heren Coert en Veenman sinds enige tijd afwezig zijn door ziekte ligt hun werk op dit moment stil. Ook de heer Oldenhof en mw Veenman zijn al enige tijd verhinderd te komen. We hopen dat ze allemaal weer gauw aanwezig zullen zijn en wensen hun het allerbeste.

Sinds enige tijd liggen er bij ons mappen met materiaal over Barendrecht klaar. Leerlingen van de basisschool en het voortgezet onderwijs, die een scriptie of werkstuk willen maken kunnen hier zoeken wat ze nodig hebben. Dit materiaal is door Corrie Ratsma in samenwerking met anderen verzameld.

Marijke de Bruijn, tel. 614751

Werkgroep TENTOONSTELLINGEN

Taakstelling: Uit het bezit van de vereniging wordt regelmatig een keuze gemaakt voor tentoonstellingen in de grote zaal van het verenigingsgebouw. De presentaties worden zo mogelijk uitgebreid met geleende voorwerpen. Hiertoe wordt regelmatig een oproep gedaan in De Schakel, het wekelijks verschijnende nieuws- en advertentieblad van o.a. Barendrecht.

Contactpersoon: mevrouw J. Verboom, tel. 0180-615728.

**Toespraak van de heer H.C. Bosch, directeur van OPMAAT
STICHTING VOOR THUISZORG, MAATSCHAPPELIJK WERK EN JEUGDGEZONDHEIDSZORG
gehouden op 27 april 1998 ter gelegenheid van de opening van de
tentoonstelling KRUISWERK GISTEREN**

Dames en heren,

Kruiswerk gisteren. Dat is het thema van de tentoonstelling die ik vanavond mag ope-

nen, een tentoonstelling die past in de traditie van de Historische Vereniging Barendrecht om jaarlijks rond Koninginnedag door middel van een expositie aandacht te besteden aan het verleden.

Toen ik nadacht over wat ik ter gelegenheid van deze opening zou gaan zeggen heb ik mezelf een paar dingen afgevraagd, zoals:

- Waarom hebben we eigenlijk behoefte om in de historie te duiken en daar zo'n aandacht aan te besteden?
- Wat moet je met al die oude spullen en documenten die we om ons heen zien?
- Waarom laten we het verleden niet gewoon voor wat het was en concentreren we ons op het heden en de toekomst?

Antwoorden op deze vragen zijn onder meer te vinden in de historie van Het Groene Kruis Barendrecht. Een historie die teruggaat tot 1903, vijftien jaar geleden dus.

In dat jaar werd op 30 maart in het toenmalige raadhuis door drieënzestig ingezetenen van Barendrecht een plaatselijke afdeling van de Provinciale Vereniging Het Groene Kruis opgericht. Gestart werd met honderdvijftien leden.

En eigenlijk beginnen daar al de lessen die we ook nu nog uit het verleden kunnen trekken. Want wat we hier en in tal van andere plaatsen zien is dat een aantal mensen zich de minder goede leefomstandigheden van anderen aantrok en daar vervolgens iets aan deed. De ontstaansgeschiedenis van het kruiswerk is een geschiedenis van medemenselijkheid, een lijn die heel lang is doorgetrokken, in het bijzonder in de vorm van plaatselijke kruisverenigingen.

Is die betrokkenheid op de medemens dan nu verdwenen? Ik ben er van overtuigd dat dat niet het geval is. Ook al is het kruiswerk inmiddels thuiszorg geworden, en zijn de plaatselijke verenigingen door fusies opgegaan in veel grotere organisaties, je kunt volgens mij niet in de zorg werken wanneer je niet om mensen geeft. Waar we, met de ervaringen uit het verleden in gedachten, voor moeten oppassen is dat die zorg niet zodanig verzakelijkt en zo ver van de mensen om wie het gaat komt af te staan dat uitsluitend nog de macht van het geld en het getal bepalend is. Met andere woorden: hoe we het ook organiseren, we zullen de cliënten en patiënten te allen tijde als uitgangspunt moeten blijven nemen.

Het Groene Kruis Barendrecht stelde zich bij de start in 1903 in eerste instantie ten doel: *"het aanschaffen en voor de leden gratis verkrijgbaar stellen van verplegingsartikelen die de genezing bevorderen, de verpleging vergemakkelijken en veraangenaamen, welke artikelen in bewaring gesteld moeten worden in een woning van een aan te stellen magazijnmeester"*.

De eerste magazijnmeester was de heer Bakker, tegen een salaris van f 75 per jaar. Door een collecte konden de eerste artikelen worden aangeschaft. Een schuur kon worden gehuurd voor de opslag van de artikelen.

Het volgende doel, het beschikken over een eigen gebouw, kon door acties als een bazaar en de uitgifte van renteloze aandelen in 1915 worden gerealiseerd. Voor f 3350 werd een pand ingericht en betrokken.

Kruiswerk was meer en wilde meer zijn dan het beschikbaar stellen van verpleegartikelen. In 1921 kon de eerste wijkverpleegster worden aangesteld: zuster Zoetekouw uit Breda. Dat was mogelijk geworden door, alweer, acties om geld in te zamelen voor de hogere lasten die deze aanstelling met zich meebracht en ook om de verpleegartikelen uit te breiden.

De wijkverpleegster uit de beginperiode was een bijzonder mens. Graag lees ik een stukje voor uit een artikel dat in 1920 over de wijkverpleegster verscheen:

"Zij zal het volk en zijn eigenaardigheden moeten kennen, zijn onkunde, zijn wangebruiken op het gebied van ziekenverpleging en hygiëne. Zij zal populair moeten kun-

nen uitleggen. Zij moet dat doen als een vriendin des huizes, zonder ooit tot familiariteit te vervallen. Eindeloos zal zij geduld moeten oefenen waar het betreft het overwinnen van wangebruiken en het brengen van betere begrippen op het gebied van de hygiëne, de reinheid boven al”.

Met de aanstelling van een wijkverpleegster hield het niet op. Het Groene Kruis Barendrecht heeft eigenlijk nooit een periode van stilstand gekend, maar zich steeds verder ontwikkeld, zowel in de zin van de doelstellingen als wat betreft de voorwaarden waaronder deze doelen konden worden bereikt. Meer artikelen, betere huisvesting, meer medewerkers, meer activiteiten. Toen de vereniging vijftientig jaar jong was waren deze activiteiten, naast de verpleegartikelen en de wijkverpleging — ik citeer —:

- de tuberculosebestrijding
- de bestrijding van zuigelingensterfte
- de voorbehoeding van zuigelingenziekte
- de huiszorg
- de meldings- en ziekentransportdienst
- de uitzending van zwakke kinderen naar vakantiekolonies
- het uitgeven en verspreiden van volksgeschriften op het gebied van gezondheidsleer en huiselijke en aanverwante ziekenverpleging
- en het doen van populair hygiënische voor- drachten.

Het aantal leden — in 1903 honderdvijftien — nam gestaag, en soms spectaculair, toe. Zodanig dat je met recht kunt zeggen dat het Kruiswerk in Barendrecht door de bevolking werd gedragen. Zo stonden in 1946 meer dan zestienhonderd leden ingeschreven, zodat je kan concluderen dat bijna ieder Barendrechts gezin door het lidmaatschap betrokken was bij het Kruiswerk.

Nog een getal: in 1970 telde Barendrecht 3668 woningen en telde het Groene Kruis drieduizend leden: dat is een bereik van ruim tachtig procent.

Het zou te ver voeren om de hele geschiedenis van het Groene Kruis Barendrecht met u door te nemen. Daarom noem ik enige markeringspunten, zoals de opening van het eerste consultatiebureau in 1929, ook weer mogelijk gemaakt door acties en giften. Dit bureau werd genoemd naar de eerste voorzitter van het Groene Kruis Barendrecht: 'Dokter J. van der Meulen consultatiebureau voor zuigelingen'.

In 1930 werd een assistente voor de wijkverpleegster aangesteld en in 1961 een tweede wijkverpleegster.

Het werk werd vanuit steeds grotere gebouwen verricht: aan de Singel vanaf 1923, de Windsingel, geopend in 1965, en het huidige gebouw in het Dienstencentrum aan de Windsingel, in gebruik genomen in april 1995.

Ouderen konden aan begeleide gymnastiek doen vanaf 1968, en zwemmen in 1971.

Ik noem de grootse vieringen van het vijftig- en vijfenzeventigjarig jubileum.

En ten slotte de oprichting van de Vereniging Gezondheidszorg IJsselmonde, waarin uiteindelijk in 1979 alle activiteiten en de medewerkers van het Groene Kruis Barendrecht opgingen.

Het moge duidelijk zijn dat de behoefte iets voor een medemens in zorgelijke omstandigheden te doen als een rode draad door de geschiedenis loopt. Dank zij alle mensen die zich daarvoor in het verleden hebben ingespannen, van wie een aantal uit de meer recente periode vanavond aanwezig is, is het motto 'voor elkaar door elkaar' al die tijd levend gehouden. En, nogmaals, het is goed je dat te realiseren in een tijd van organisaties van mammoetomvang, waarin het lijkt of de kostprijs het enig zaligmakende begrip is in de zorg.

Nu nog even iets over de expositie. We zien een groot aantal verpleegartikelen, we zien documenten, we zien foto's: stille getuigen die ons iets zeggen over het verleden en boodschappen bevatten voor het nu.

De Stichting Opmaat werkt in zeven gemeenten en heeft dus met ten minste zeven geschiedenissen van voormalige plaatselijke kruisverenigingen te maken. Voorzover we hebben kunnen nagaan zijn overal de archieven in meer of mindere mate een rommeltje, zo ze al aanwezig zijn. Barendrecht vormt hierop een gunstige uitzondering. Dat is te danken aan betrokkenen die ooit de waarde hebben ingezien van de historie en zich hebben ingespannen voor het bewaren van artikelen en documenten.

Zonder ook maar iemand tekort te willen doen wil ik toch even de naam Jan Blinde noemen, ooit 'mister Groene Kruis Barendrecht', nu, zij het nog maar kort, medewerker van Opmaat. Hij heeft gedurende tientallen jaren verzameld en geordend, en vooral daardoor was het mogelijk deze expositie in te richten. Hij is ook degene die de geschiedenis uitgebreid heeft beschreven, een beschrijving waaruit ik dankbaar heb geput.

Opmaat heeft kort geleden het archief van het Groene Kruis Barendrecht overgedragen aan de Historische Vereniging Barendrecht. Ik ben ervan overtuigd dat dit archief daarmee in goede handen is. De eerste tekenen daarvan ziet u om u heen, samen met de verpleegartikelen die Opmaat onder eigen beheer houdt en die al in een aantal Opmaatgebouwen in vitrines worden getoond.

Ik wil nu overgaan tot de openingshandeling, en verklaar door de ceremonie die daarvoor is bedacht de tentoonstelling 'Kruiswerk gisteren' graag voor geopend.

Werkgroep VOORWERPEN

Taakstelling: Onder andere landbouwmachines, huishoudelijke voorwerpen, instrumenten uit een dierenartspraktijk en gereedschap uit vroeger tijd worden onderhouden en beheerd door de leden van deze werkgroep.

Contactpersoon: de heer W. Groenenboom, tel. 0180-612617.

Lijst van ontvangen voorwerpen

Van A. Groenenboom:

- een hemd
- punten en oude bonkaarten
- twee lijsten, eedsaflegging koningin Juliana

Van J. v.d. Ent:

- een houten spaan voor vlasbewerking

Van mw Jiskoot:

- Schakels 1964-1976

Van dhr Den Otter:

- ijzeren voorwerp uit de NH-Kerk

Van mw Barnard:

- drie schaartjes
- portefeuille van een veehandelaar
- een kachelhaakje

Van mw Klootwijk:

- Douwe Egberts puntendoosje
- boek 'Wereld in vlammen'
- klederdrachtenkalender
- boeken 'Schetsen in de nacht', 'De geallieerde voedseldroppings' en 'Operatie Manna', geschreven door H. Onderwater
- twee Van Nelle blikken en een Van Nelle beker

Van L. Lauwerse:

- wekker
- kookplaatje

Van C. Schaap:

- notulen jaarvergadering van de veiling 1930
- ansichtkaart van T. de Vlerk aan het personeel van de veiling

Van dhr De Klerk:

- bietenriek met lange steel
- een hak
- een gek
- doosje met klein gereedschap

Van mw Barendrecht:

- gehaktmolen
- vetspuit

Van J. Dam:

- koeienscheermachine
- oude brandblusser
- verstuiver
- een bot met lange steel
- hoofdstel
- twee hoofdstellen met kruisleidsel
- spijkerhakker
- drie hoornriempjes
- twee brandmerken
- twee hoefijzers

Van dhr Kooyman:

- een draagbaar met houtverbinding uit de NH-Kerk
- een paar schaatsen met schoenen

Van de rommelmarkt van De Beuk:

- schoenen met schaatsen
- kerstboomverlichting
- steriliseerflessen klein
- droogkap

Van mw Knolle:

- een soepterrine
- Castella-zeep
- Sunlight-zeep
- 5 liter-petroleumkan
- appelschilmachine
- koektrommel
- botervloot
- drie Erdal-doesjes
- tulbandvorm
- kinderjurkje

Van dhr Abrahamse:

- calques (tekeningen)
- een oude smidsboormachine

Van J. Groenenboom:

- schilderij 'Boer met twee paarden'

Van L. Sande:

- driepits-petroleumstel

Van dhr Riemstra:

- oud materiaal rails stoomtram RTM

Van P. Groenenboom:

- twee kabinetkommen
- stenen sigarenpijpe

Van A.Z. van Helden uit de nalatenschap van mw M. Kraima:

- een roomklopper uit de jaren vijftig
- vlag van de Winkeliersvereniging

Van mw Den Otter:

- kaakblik uit de oorlog
- verzameling oude kranten met interessante artikelen

Van P. den Otter:

- koffiepote van bruin keramiek
- elf stukken Sunlight-zeep
- Philips pick up vier snelheden

Van mw Molenaar:

- zakje schuurmiddel

Alle gevers weer hartelijk bedankt.

HISTORISCHE VERENIGING BARENDRECHT

Verenigingsgebouw *D' Ouwe School*, Dorpsstraat 150a, 2992 BE Barendrecht, tel. 0180 618142

Openings tijden: tijdens tentoonstellingen 's woensdags en 's zaterdags van 14.00 tot 16.30 uur

Postbankrekening 25 30 926

Contributie f 27,50 per jaar

WERKGROEPEN

Archieven Oud Barendrecht

Contactpersoon mw M.H. de Bruijn-Veenman, Alblas 11
2991 RA Barendrecht, tel. 0180 614751

Barendrecht van vroeger op ansicht en foto

- ansicht

Contactpersoon L. de Klerk, Marjoleinlaan 31
2991 HL Barendrecht, tel. 0180 615577

- foto

Contactpersoon A.G. van de Garde, 't Fruit 22
2991 TR Barendrecht, tel. 0180 614423

Bibliotheek en Archief

Contactpersoon mw E. van Eijsden-van der Wel, Schokker 35
2991 DJ Barendrecht, tel. 0180 614660

Bodemonderzoek

Contactpersoon T.C. Blinde, Devel 10
2991 RB Barendrecht, tel. 0180 615096

Genealogie

Contactpersoon A.M. Overwater, Jaagpad 65
2992 VJ Barendrecht, tel. 0180 612152

Monumentenzorg

Contactpersoon A.G.W. Wesdorp, De Zeeg 25
2991 EH Barendrecht, tel. 0180 613872

Tentoonstellingen

Contactpersoon mw J.W.M. Verboom-van Geenen, Schaatsbaan 19
2992 CN Barendrecht, tel. 0180 615728

Voorwerpen

Contactpersoon W.M. Groenenboom, Voordijk 267
2992 AL Barendrecht, tel. 0180 612617

BESTUUR

<i>Voorzitter</i>	M. Zoutendijk, Oranjestraat 2a 2991 CL Barendrecht, tel. 0180 614200
<i>Secretaris</i>	mw J.W.M. Verboom-van Geenen, Schaatsbaan 19 2992 CN Barendrecht, tel. 0180 615728
<i>Penningmeester</i>	J. Baan, IJsselstraat 5 2991 AN Barendrecht, tel. 0180 613445
<i>Leden</i>	P. van Bergeijk, Ziedewijdsedijk 59 2991 VP Barendrecht, tel. 0180 612252 mw M.H. de Bruijn-Veenman, Alblas 11 2991 RA Barendrecht, tel. 0180 614751 A.Z. van Helden, 3e Barendrechtseweg 471 2991 SH Barendrecht, tel. 0180 614232 D. Mooyaart, Irenestraat 70 2991 BG Barendrecht, tel. 0180 615383

Ledenadministratie

F. van Heest, Kempenaar 75
2991 PJ Barendrecht, tel. 0180 612371

ENERGIE VOOR 3

Drie energieke bedrijven staan voor u paraat. Uw aangewezen partners op velerlei gebied.

Energie

- * 24 uur tankservice.
- * Autowassen op alle manieren, personenauto's én trucks.
- * Leveren van (motor)brandstoffen op de plaats waar en wanneer u dat wenst.

Auto

- * Renault, uw altijd parate partner voor bedrijf en gezin.
- * Nieuw óf top-occasion, als aantrekkelijk alternatief.

Expeditie

- * Wereldwijd, vakkundig en vertrouwd, tegen zeer gezonde kwaliteits/prijsverhouding.
- * Douanexpediteurs.

**BERKMAN
ENERGIE SERVICE**

RENAULT

**BERKMAN
VISSER**

**BERKMAN
FORWARDING**

Tuindersweg 34 - Barendrecht - 0180-612366*/613700*

Verwarming
IJzerwaren
Gereedschappen
Administratie tel. 01806 - 1 28 66

annink&zn.

Postadres:
Postbus 67 - 2990 AB Barendrecht

Telefax: 01806 - 20704

TE KOOP

Als makelaar en taxateur weet Frits Markus 'Markant' wat er in de onroerend goed wereld te koop is. Natuurlijk niet het Vrijheidsbeeld. Maar de makelaarskennis is bij 'Markant' wel in huis om alle andere projecten aan te kunnen. Wilt u een huis verkopen of zoekt u een ander huis, wenst u een zorgvuldige taxatie of een objectief hypotheekadvies kom dan gerust eens langs.

Graag bespreken wij met u de mogelijkheden en voordelen die 'Markant' u kan bieden. U vindt 'Markant' aan de Middenbaan 94. 'Markant' is geopend van maandag tot en met zaterdag!

Markant
FRITS MARKUS MAKELAAR & TAXATEUR O.G.

Middenbaan 94 - 2991 CT Barendrecht. Tel.: 0180-620099 Fax: 0180-611585

BOUW- EN AANNEMINGSBEDRIJF

P.C. BARENDREGT

HEERJANSDAM B.V.

* N I E U W B O U W *

* R E N O V A T I E *

* R E S T A U R A T I E *

=====

Noldijk 193

2991 VJ Barendrecht

Tel. 078-677 19 00

Fax. 078-677 17 22

ACHTEROM 1 - BARENDRECHT, TEL. 0180 - 613193
OUDELAND 128 - ZWIJNDRECHT, TEL. 078 - 6101310